

Olga SANZ GONZÁLEZ

*HAURREN IKUS KULTURAREN
IRAKURKETA ETA
INTERPRETAZIOA GENEROAREN
IKUSPEGITIK/
INTERPRETACIÓN DE LA
CULTURA VISUAL INFANTIL
DESDE UNA PERSPECTIVA DE
GÉNERO*

TFG/GBL 2013

Haur Hezkuntzako Irakasleen Gradua
Grado en Maestro en Educación Infantil

Gradu Bukaerako Lana
Trabajo Fin de Grado

**HAURREN IKUS KULTURAREN IRAKURKETA
ETA INTERPRETAZIOA GENEROAREN
IKUSPEGITIK**

**INTERPRETACIÓN DE LA CULTURA VISUAL
INFANTIL DESDE UNA PERSPECTIVA DE
GÉNERO**

Olga SANZ GONZÁLEZ

GIZA ETA GIZARTE ZIENTZIEN FAKULTATEA
FACULTAD DE CIENCIAS HUMANAS Y SOCIALES

NAFARROAKO UNIBERTSITATE PUBLIKOA
UNIVERSIDAD PÚBLICA DE NAVARRA

Ikaslea / Estudiante

Olga SANZ GONZÁLEZ

Izenburua / Título

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik /
Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Gradu / Grado

Haur Hezkuntzako Irakasleen Gradua / Grado en Maestro en Educación Infantil

Ikastegia / Centro

Giza eta Gizarte Zientzien Fakultatea / Facultad de Ciencias Humanas y Sociales
Nafarroako Unibertsitate Publikoa / Universidad Pública de Navarra

Zuzendaria / Director-a

Nerea De Diego Murillo

Saila / Departamento

Hezkuntza Plastikoa / Educación plástica

Ikasturte akademikoa / Curso académico

2012/2013

Seihilekoa / Semestre

Udaberrik / Primavera

Hitzaurrea

2007ko urriaren 29ko 1393/2007 Errege Dekretua, 2010eko 861/2010 Errege Dekretuak aldatuak, Gradu ikasketa ofizialei buruzko bere III. kapitulu hau ezartzen du: “ikasketa horien bukaeran, ikasleek Gradu Amaierako Lan bat egin eta defendatu behar dute [...] Gradu Amaierako Lanak 6 eta 30 kreditu artean edukiko ditu, ikasketa planaren amaieran egin behar da, eta tituluarekin lotutako gaitasunak eskuratu eta ebaluatu behar ditu”.

Nafarroako Unibertsitate Publikoaren Haur Hezkuntzako Irakaslearen Graduak, ANECAk egiaztatutako tituluaren txostenaren arabera, 12 ECTSko edukia dauka. Abenduaren 27ko ECI/3854/2007 Aginduak, Haur Hezkuntzako irakasle lanetan aritzeko gaitzen duten unibertsitateko titulu ofizialak egiaztatzeko baldintzak ezartzen dituenak arautzen du titulu hau; era subsidiarioan, Unibertsitatearen Gobernu Kontseiluak, 2013ko martxoaren 12ko bileran onetsitako Gradu Amaierako Lanen arautegia aplikatzen da.

ECI/3854/2007 Aginduaren arabera, Haur Hezkuntzako Irakaslearen ikasketa-plan guztiak hiru modulutan egituratzen dira: lehena, oinarrizko prestakuntzaz arduratzen da, eduki sozio-psiko-pedagogikoak garatzeko; bigarrena, didaktikoa eta diziplinakoa da, eta diziplinen didaktika biltzen du; azkenik, Practicum daukagu, zeinean graduako ikasleek eskola praktiketan lortu behar dituzten gaitasunak deskribatzen baitira. Azken modulu honetan dago Gradu Amaierako Lana, irakaskuntza guztien bidez lortutako gaitasun guztiak islatu behar dituen. Azkenik, ECI/3854/2007 Aginduak ez duenez zehazten gradua lortzeko beharrezkoak diren 240 ECTSak nola banatu behar diren, unibertsitateek ahalmena daukate kreditu kopuru bat zehazteko, aukerako irakasgaiak ezarri, gehienetan.

Beraz, ECI/3854/2007 Agindua betez, beharrezkoa da ikasleak, Gradu Amaierako Lanean, erakus dezan gaitasunak dituela hiru moduluetan, hots, oinarrizko prestakuntzan, didaktikan eta diziplinan, eta Practicumean, horiek eskatzen baitira Haur Hezkuntzako Irakasle aritzeko gaitzen duten unibertsitateko titulu ofizial guztietan.

Lan honetan, oinarrizko prestakuntzako moduluak Haur Hezkuntzako haurrek orokorrean dituzten beharrak, nahiak eta gaitasunak ezagutzeko eta ulertzeko bidea eman dit. Hezitzaileok umeen ezaugarri hauek garatzeko izan behar dugun papera ulertzen eta hauek bideratu ahal izateko metodologia berrietara irekia egoten irakatsi dit.

Didaktika eta diziplinako moduluak lan hau burutzeko ezin bestekoa zen begirada kritikoa eraikitzen lagundu dit. Hezkuntza plastikoak eskaintzen dituen komunikazioa eta adierazpen baliabide eta aukera anitzez baliatu naiz genero berdintasuna hezkuntzan lantzeko proposamenak egiteko.

Halaber, Practicum moduluak laguntza eman du lan honen oinarria den analisi enpirikoa egiteko. Praktikak burutu nituen ikastetxeak bertako baliabide eta irudiekin nire ezaguera funtsatzeko eta praktikan jartzeko aukera eman dit.

Beste alde batetik, ECI/3854/2007 Aginduak ezartzen du, Gradua amaitzerako, ikasleek gaztelaniazko C1 maila eskuratuta behar dutela. Horregatik, hizkuntza gaitasun hau erakusteko, hizkuntza honetan idatziko dira “Antecedentes, objetivos y cuestiones” eta “Conclusiones” atalak (idatzi lanaren tituluak), baita hurrengo atalean aipatzen den laburpen derrigorrezkoa ere.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Laburpena:

Haur talde zehatz baten inguru hurbilean aurkitu dezakegun kultura bisuala generoaren ikuspegitik aztertzea izango da lan honen helburu nagusia. Horretarako, haurren egunerokotasunean dauden estimulu bisual esanguratsuenak aztertuko ditut, eskolakoak eta hedabideek eskaintzen dituztenak.

Emakume eta gizonei esleitzen zaizkigun rol, estereotipo eta jokabide desberdinen analisiaren bitartez, gure gizartearen balore ezkutatu askoren islatik ikusi ditzakegu. Modu honetan, irudien bitartez jasotzen ditugun mezua anitzek kontzienteago izango gara eta, posiblea den heinean, haurrentzat influentzia negatiboak bihurtzen diren jarrerak erreproduzitzea saihestuko dugu. Gure begirada kritikoa osatuz, haurrei haienaren jabetze prozesuan lagundu ahal izango diegu. Haurrentzat irudia haien inguruko informazioa berenganatzeko eta haien sentitzen eta pentsatzen dutena adierazteko tresna nagusia denez, begirada kritiko honen bidez komunikazio gaitasuna garatzen lagunduko diegu.

Hitz gakoak: Kultura bisuala, genero ikuspegia, hezkidetza, estereotipoak eta irudiak.

Resumen:

El objetivo de este trabajo es analizar desde una perspectiva de género la cultura visual que rodea a un grupo concreto de niñas y niños. Para ello, estudiaré los estímulos visuales que he considerado más influyentes en su día a día, tanto en la escuela como en los medios de comunicación.

Mediante el análisis de los roles, estereotipos y comportamientos diferenciados que nos asignan a hombres y mujeres en ciertas imágenes, podemos ver reflejados muchos de los valores encubiertos de la sociedad en la que vivimos.

De esta manera, seremos más conscientes de los mensajes repletos de información que interiorizamos y de cómo podemos evitar reproducirlos. Completando primero nuestra mirada crítica y después acompañándoles a las niñas y niños a descubrir la suya. Ayudándoles así a desarrollar su herramienta básica para recibir información del mundo que les rodea y para poder ellos y ellas comunicarse y expresarse.

Palabras claves: Cultura visual, perspectiva de género, coeducación, estereotipos e imágenes.

Abstract:

The aim of this project is to analyze from a gender perspective the visual culture that surrounds a particular group of children. To do this, I will study the visual stimuli that I have considered most influential in their day to day, both at school and in the media. By analyzing the roles, stereotypes and different behaviours that we assign to men and women in certain images, we can see reflected many of the values undercover from the society in which we live.

In this way, we will be more aware of the messages full of information we internalize and how we can avoid reproducing. Completing our critical eye first and then accompanying the children to discover their own. Helping them to develop their basic tool for receiving information from the world around them and to communicate and express themselves.

Key words: Visual culture, gender perspective, coeducation, stereotypes and images.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

AURKIBIDEA / INDICE

1.Antecedentes, objetivos y cuestiones 1	1
2.Marko teorikoa 2	7
2.1. Kultura bisuala 2.1	7
2.2. Kultura bisuala hezkuntzan 2.2	8
2.2.2. Kultura bisualaren aurreko hezkuntza jarrerak 2.2.2	11
2.2.3. Estereotipoak 2.2.3	13
2.3. Genero ikuspegia 2.3	15
2.4. Genero ikuspegia hezkuntzan 2.4	17
2.4.1. Estatuan genero ikuspegiaren inguruan emandako azken aldaketa formalak 2.4.1	20
2.4.2 Hezkidetza 2.4.2	21
2.4.3 Genero ikuspegia hezkuntzako kultura bisualean 2.4.3	22
3. Materiala eta metodoak 3	26
3.1. Horma irudien azterketarako baliabidea 3.1	27
3.2. Elkarrizketak hurrekin 3.2	28
4. Emaizak eta eztabaida 4	30
4.1.Ikastetxearen analisisa 4.1	30
4.2.Espazio komunaren behaketa 4.2	31
4.3.Haur hezkuntzako metodoaren azterketa 4.3	33
4.4.Horma irudien azterketa orokorra 4.4	45
4.5.Elkarrizketak 4.5	48
4.6.Orokorra 4.6	54
Conclusiones	61
Erreferentziak	65

1. ANTECEDENTES, OBJETIVOS Y CUESTIONES 1

Vivimos en un mundo cada vez más saturado de imágenes. Imágenes producidas y manipuladas con un significado y una intención concreta que marcan, desde que somos pequeños nuestro estilo de vida. Anuncios, programas de televisión, películas, revistas... el imaginario visual inunda todos los espacios en los que nos movemos, condicionando así nuestra manera de entender el mundo. Un bombardeo constante de imágenes que constituye nuestra cultura visual (Efland 2004)

Si la imagen es una herramienta fundamental a lo largo de toda nuestra vida, se convierte en básica en la infancia. Tan importante para recibir información del mundo que nos rodea como para poder comunicarnos y expresarnos. Hoy en día, esta herramienta de comunicación está contaminada en la mayoría de los casos, por los estímulos visuales que rodean a los niños y niñas. Las series de animación, videojuegos, juguetes, libros, incluso un código de color a la hora de vestir, están impregnadas de mensajes y estereotipos que desde muy pequeños interiorizamos sin ningún tipo de filtro.

Estas representaciones y estímulos visuales deben ser interpretados y analizados por diferentes campos y perspectivas para fundamentar un estudio completo. Necesitamos de los estudios feministas, de los estudios culturales, los de antropología, de sociología y de psicoanálisis, ya que las prácticas de la cultura visual posicionan a las personas y tienden a crear identidades de etnia, género, sexo y consumidor.

Mi estudio se va a centrar, en el análisis de la cultura visual desde una perspectiva de género que existe en el entorno cercano de los niños y niñas del segundo ciclo de Educación Infantil (3-6 años). Me basaré en el estudio de un centro escolar en concreto, uno del que he formado parte los últimos meses, ya que voy a tener la posibilidad de hacer una observación más exhaustiva y utilizar todo el material que me

sea necesario. Como parte importante del estudio, observaré y analizaré los espacios comunes (patio, pasillos, baños y comedor) y los espacios más limitados (las clases).

Por un lado, analizaré el material de la educación formal, es decir, los libros de texto, las fichas, los murales que utilizan para adornar las paredes, los juguetes que tienen en las clases, e incluso cómo tienen repartidos los espacios. Es decir, las representaciones visuales que al estar inmersas en un entorno educativo formal damos por hecho que son mediadoras de valores pluralistas, abiertos, inclusivos, no discriminatorios y democráticos.

Por otro lado, mediante observación e interacción comprobaré cuales son los elementos visuales que más captan su atención fuera del entorno educativo. Estas imágenes serán las que más influyan como mediadoras ideológicas y sociales ante esa mirada que presuponemos inocente. Serán las que más influyan en los niños y niñas porque los medios de comunicación se encargan de atraer la atención de los niños mediante una estética colorida y divertida para luego reducirlos a una clase de espectadores que a les interese económicamente.

Doy por hecho que uno de los elementos más importantes será la televisión, ya que pasan muchas horas delante de ella y tiene una gran capacidad de impacto en su imaginario personal y colectivo, tanto con las series y dibujos infantiles, como en los anuncios. También analizaré los juguetes con los que pasan su tiempo libre, cuales son los que más les divierten y que juegos simbólicos les gusta representar. Una vez recogidos estos datos, intentaré buscar la explicación de este reparto, que imagino será desigual, tanto en los juguetes como en los roles de los anuncios de la tele y de las revistas. Observaré los colores con los que se asocia cada juguete, si es un niño o una niña la que aparece con el juguete y en qué tipo de revista o momento televisivo se anuncian.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Ante esta invasión de estímulos intencionados, ¿será muy obvia esta discriminación en nuestra cultura visual o será subliminal? ¿Será evidente la desigualdad de género dentro del entorno de educación formal? ¿Encontraremos esta discriminación tanto en dibujos animados como en libros de texto o murales infantiles? ¿Nuestros niños y niñas asumirán distintos roles?

Espero encontrar una menor discriminación en el entorno de educación formal, ya que quiero creer que es un entorno en el que se intenta cuidar este tipo de segregación y todas las demás. Sinceramente, no creo que esté completamente erradicada, pero sí que sea mucho más sutil que la que podemos encontrar en el entorno de educación no formal o en general en la cultura visual que rodea al alumnado en su día a día. Supongo que los recursos didácticos no tendrán un mensaje sexista directo, pero sí que tanto el profesorado como los materiales que eligen habitualmente, dejarán rastro de la discriminación de género que hay en nuestra cultura popular.

Por lo que mi experiencia previa me dice, sé que al analizar la televisión comprobaré que es una bomba de discriminación y que tendrá una influencia directa, tanto con los dibujos y series como en los anuncios. La televisión tiene una gran capacidad de impacto en los niños y niñas por la amplia variedad de estímulos audiovisuales que posee. Por tanto, creo que esto que absorben diariamente, tendrá una clara consecuencia en su manera de ver el mundo y de reproducir roles y creaciones artísticas (dibujos, juegos...). Imagino que cuanto más mayores sean más interiorizados tendrán estos roles y estereotipos. Durante el primer ciclo de educación infantil (0-3), no tendrán tan definidos sus colores favoritos, sus juguetes, no escogerán siempre el mismo rol en el juego simbólico... En definitiva, no estarán tan contaminados por la cultura visual como lo estarán más adelante.

Aún sin profundizar demasiado, simplemente con una mirada general a los niños y niñas de mí alrededor, podría arriesgarme a asegurar que es muy grande la influencia que tanto el entorno de educación formal como el entorno social y familiar tiene sobre

la formación de la identidad de las personas. Solo con observar sus comportamientos, sus ropas, los juegos simbólicos que eligen y sus producciones, puedo hacerme una idea de cuáles serán las conclusiones de mi trabajo. Ahora, antes de empezar y sin saber qué me voy a encontrar realmente, espero que tanto en el centro como en el aula, sea trabajada la lectura interpretativa de estos textos e imágenes desde una perspectiva crítica.

Los medios de comunicación nos convierten desde que nacemos en un grupo específico de consumidores fácilmente manipulables. Lo consiguen a través de mensajes que en la mayoría de las ocasiones son muy poco sutiles. Mi objetivo es demostrarlo con la ayuda de algunos ejemplos reales y, sobre todo, analizar si este tipo de información se da también fuera del entorno de consumo, en espacios preparados para el desarrollo social, cognitivo, emocional y afectivo de los niños y niñas. Es decir, en los centros escolares. Realidad que sería mucho más preocupante.

Por lo tanto, mi primer objetivo se centrará en reafirmar con pruebas el impacto que los medios tienen en nuestra manera de ver el mundo y, en segundo lugar, analizar en qué medida recibimos también esta discriminación en la escuela, a través de métodos educativos recientes que están socialmente reconocidos como innovadores.

Para llevar a cabo este proyecto utilizaré diferentes métodos y materiales. Por un lado, revisaré estudios similares hechos anteriormente y compararé bibliografía para fundamentar mi trabajo. Me documentaré sobre la cultura visual y su influencia en general, y sobre la perspectiva de género en particular. Una vez hecho esto, comenzaré con el estudio empírico, analizaré tanto los materiales decorativos que adornan o informan en los espacios comunes, como los recursos visuales que utilizan en el aula.

Lo primero que he hecho ha sido seleccionar la población que quiero estudiar, niños y niñas del segundo ciclo de Educación Infantil, y como ya he mencionado

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

anteriormente, he decidido hacerlo en un centro educativo en concreto porque voy a tener un fácil acceso a su material y la posibilidad de realizar una observación directa. Se trata de un centro escolar de carácter público y de modelo lingüístico D, situado en un barrio de Pamplona¹.

La actividad principal será analizar los recursos visuales que utilizan en la escuela. En torno a esto girarán el resto de observaciones. Empezaré por ser consciente del reparto de espacios, interpretaré los diferentes carteles, murales y obras de arte que tienen en los pasillos y en las salas comunes y, por último, estudiaré desde una perspectiva crítica el material específico que utilizan en las aulas de Educación Infantil. Concretamente el material didáctico de *Urtxintxa*.

Utilizaré la observación natural también para obtener información sobre la comportamiento del alumnado desde una perspectiva de género. Contemplaré estas conductas en su ambiente natural sin interferir en ellas. Una vez hecho esto, entrevistaré a los niños y niñas sin que ellos conozcan mis objetivos. Les explicaré antes de empezar que quiero hablar con ellos y hacerles unas preguntas para un trabajo de la universidad, creando un ambiente de confianza, pero sin especificarles cual es mi fin. Recogeré los datos mediante diferentes recursos: las observaciones generales del centro las anotaré y compararé con mis hipótesis iniciales, y las respuestas de los niños las resumiré en tablas para poder sacar conclusiones.

Espero que este trabajo me ayude a reflexionar sobre cómo me gustaría trabajar este enfoque en la escuela. Trataré de descubrir recursos que no conozco para que algún día pueda utilizarlos de manera alternativa a los métodos discriminatorios con los que me encuentre. Intentado así crear un entorno justo, no discriminatorio y equitativo en el que nos sintamos cómodos todos los que formemos parte de él.

---

¹ He decidido mantener el anonimato del centro escolar en el que me voy a basar a la hora de realizar mi estudio empírico.

Todo esto siendo consciente de que para poder reproducir los comportamientos que me gustaría transmitir a mis alumnos, tendría que des-aprender todos los roles, estereotipos e iconografías que tengo interiorizados y que reproduzco inconscientemente por el simple hecho de formar parte de esta cultura. Intentaré enriquecer mi mirada crítica y tener la mente abierta para poder reflexionar y sacar mis propias ideas ayudándome de los profesionales que ya han estudiado esto antes.

2. MARKO TEORIKOA 2

2.1 Kultura bisuala 2.1

Erreferentzia artistiko eta estetikoak sozialki eraikiak izan direnez, unibertso bisuala balore kulturalen bitartekari garrantzitsua dela esan dezakegu. Nahiz eta ikus kultura betidanik eragin handia izan duen gudan, gaur duen izaera plurala, nonahikoa eta limurtzailea inoiz izan ez duen indarra hartzen ari du. Horrela, betiko Arte Historiaren kategoriak izan direnaz gain - pintura, eskultura, arkitektura, diseinua ... - korrante berriak agertu dira gure unibertso bisuala zabalduz eta indartuz; argazkigintza, zinema, infografia, diseinua, moda, publizitatea, graffitia, komika, net art ...

Kultura bisuala osatzen duten irudi multzoek, bizitzaren arlo eta arazo guztiak jasotzen dituzte gure existentzia moldeatuz. Gure gizartea intentzio eta esanahi jakin batekin egindako irudiz beteta dago. Inguruan ditugun irudi guztietatik gudan eragina duten mezu eta informazio desberdinak jasotzen ditugu etengabe. Pertsonen ezaguera kontrolatzen duten influentzia bisualak geroz eta anitzagoak dira.

Hautzaro eta nerabezaroan, unibertso bisualaren garrantziak funtsezko papera hartzen du gure nortasuna eraikitzeko orduan. Ikus kulturak norberaren burua begiratzen irakasten du eta munduaren gaineko irudikapenak sortzen laguntzen digu. Hau da, nortasuna eta inguruko errealitatea taxutzero eramaten gaitu. Egun, haurrek eta gazteek irakaslearen aurrean baino, telebista eta bideo jokoekin pasatzen dituzte ordu gehiago.

Gaur egungo haurren kultura bisuala super heroietan eta printzesetan oinarrituta dago. Irudi hauek telebistan eta bideo jokoetan agertzeaz gain, haurrentzat propio sortutako produktuetan ere agertzen dira – motxilak, karpetak, jostailuak, zerealak ... - . Pelikula bat edo telebistako marrazki bizidun batzuk modan jartzen direnean, bertan agertzen diren pertsonaiak haurren inguruan aurkitu daitezken material eta produktu guztietan aurkitu ditzakegu. Esate baterako, momentu honetan, *“Bob Esponja”* eta

"Hello Kitty" –ren irudiak hurrekin erlazionatutako edozein produktuetan agertzen dira (Efland, 2004).

Haurrak kontsumitzaile talde jakin bat izatera pasa diren modu berean, gizartean aurkitu ditzakegun gainontzeko talde sozialetan ere ematen ari da fenomeno hau. Nerabeak eta gazteak ere telebistan ikusten dituzten programekin lotura estuan bizi dira. Maitasuna, arazoen ebazpena, komunikatzeko baliabideak eta haien izaera, ikusten dituzten telebista saioengatik eta publizitatearengatik baldintzatuak daude.

Beraz, telebista eta orokorrean hedabide guztietatik jasotzen dugun informazio bisuala gure jarrerak kontrolatzera eta hauek auresangarriak izatera eramaten gaituzte jaiotzen garen momentutik helduak garen arte. Sistema kapitalista eta diskriminatzaile baten menpe bizi gara eta honek gure izaeran eta pentsatzeko moduan zuzeneko eragina du.

2.2. Kultura bisuala hezkuntzan 2.2

Artistek bizitzen dugun errealitate aldakorra forma subjektiboetan islatzen dute. Errealitate hau teknologiaren bitartez, komunikabideen bidez eta inguratzen gaituzten proposamen guztiekin gure ikusmoldearekin geroz eta harreman estuagoa izatea lortzen ari badira; Fernando Hernández-ek eskoletan ere arteen ikuspegia eta irakaskuntza eraldatzea proposatzen du. (Hernández, 2010).

Gaur egungo errealitateari erantzun ahal izateko, arte hezkuntzak aldaketak eman behar izan ditu. Kultura bisualak egungo gizartean daukan garrantzia ikusita, hau modu kritikoa lantzeari arreta eskaintzea izan da aldaketa esanguratsu bat. Aldaketa hauek bere prozesu propioan eta hura ikusteko, aztertzeko eta behatzeko forman eragina izan dute. Orain, hezitzaileen esku hartzea ibilbide honen garapenari etekin handiena lortzeko ezinbestekoa da. Egungo aldaketarik nagusia artearen erabilpenean eman da. Ikus kulturaren irudien koloreetatik, formetatik, tekniketatik, eta abarretatik urrundu gaitezke eta hauen testuingurua eta esanahia azter dezakegu. Honen

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

guztiaren azpian, sentimendu batzuk daude eta hauek sortzeko aitzakiak pertsona(artista) baten kezka sozialak, politikoak, ekonomikoak edota pertsonalak dira. Hauek kontuan hartuz gero, ikasleekin gai desberdinak garatu ahal izango ditugu eta haien kezkei aurre egiteko irtenbideak bilatzen saiatu gaitezke artista desberdinen teknikak eredutzat hartuz. Irudien azterketa egitea zein aberasgarria izan daiteken ikusteko aukera izango dute, bakoitzak produkzio plastiko edo irudi berdin bat, bere esperientziengatik gidatua, modu batean edo bestean interpretatu dezake.

Fernando Hernándezek, “Analfabeto bisualak” aipatzen ditu. Irakurtzen eta idazten ez dakiten pertsonak dauden bezala, bizi garen mundu bisuala deszifratzeko gai ez direnak ere badaude. Analfabeto bisualen kopurua handitzen doan heinean, ikertzaile eta aditu askoren kezka ere handitzen doa. Egun planteatzen den arazo honen aurrean, eskolak eta unibertsitateen oinarritzko helburuak berregituratzea da proposatzen den aldaketa nagusia. Geroz eta bisualagoa den mundu honen aurrean begirada kritikoak hezi ahal izateko (Hernández, 2010).

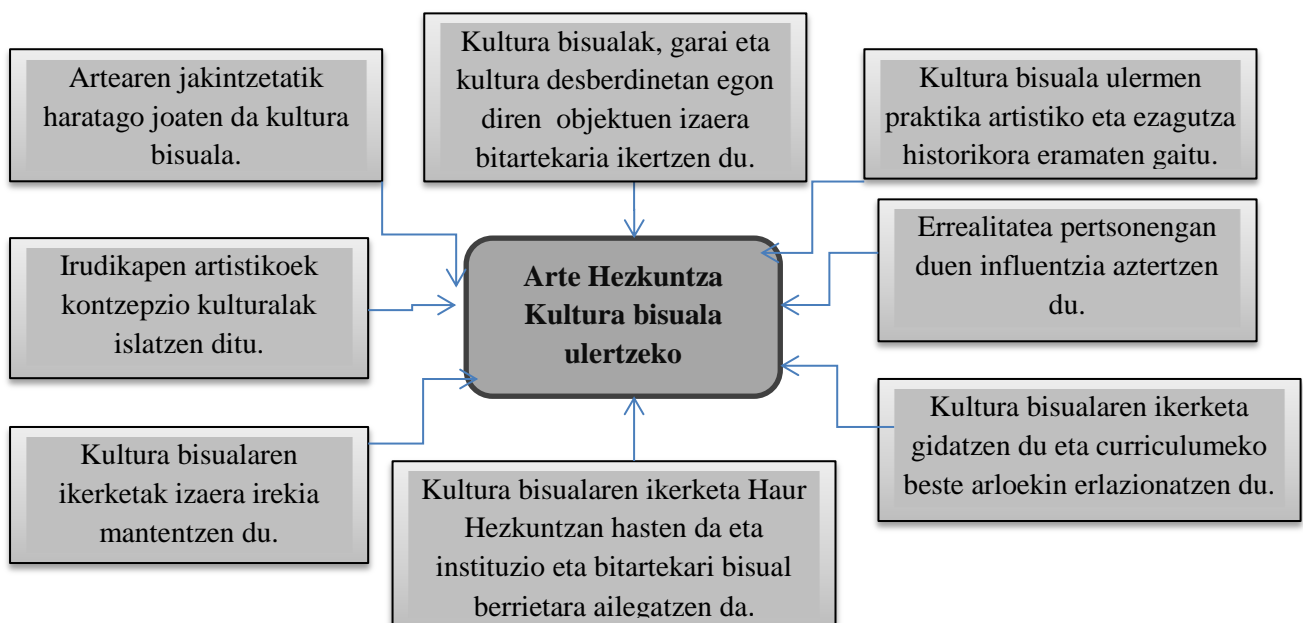
Irudiek hezkuntza maila bakoitzean dauden beharren arabera funtzio desberdina betetzen dituzte. Hezkuntza sistemako lehenengo mailetan, Haur Hezkuntzako bi zikloetan hain zuzen, haurren informazio iturri nagusia dugu ikus kultura. Haien sentimenduak, ideiak eta nahiak transmititzeko tresna bilakatzen dituzte haien errepresentazio plastiko eta informazioa berenganatzeko ere, helduok edota beste haurrek sortutako irudiak behar dituzte haien ingurua ulertzeko.

Lehen Hezkuntzan, berriz, nahiz eta komunikatzeko eta inguruko informazioa jasotzeko tresna izaten jarraitzen duen, helduagoak diren haur hauek jadanik beste instrumentu batzuk dituzte gizartearekin harremanetan jartzeko. Irudiak mezuen esanahia hobeto eta errazago ulertzeko material osagarri gisa erabiltzen dira hezkuntza maila hauetatik aurrera. Testu liburuetan agertzen diren marrazki eta argazki guztiak funtzio didaktiko jakina dute. Gehienetan estereotipoz beteak daude eta irudiek helarazten duten informazioa pertzepziozkoa eta sentitiboa denez, analisi kontziente eta esplizitu batekin aztertzea ezinezkoa egiten da.

Objektuak ezagutza iturrian diren heinean, eskaintzen diguten informazioa probestu ahal izateko eskolatik ikertzen ikastea proposatzen dute. Informazio iturri hauek Arte izendatutako fenomeno kulturalera eramaten gaituzte. Eskoletan bi praktika sozialen arteko erlazioa ematen da informazio iturri hau deszifratzen ikasteko; artea eta hezkuntza. Modu honetan, mundua ikertzeko bi fenomeno elkartzen dira ikuspuntu berri bat sortuz.

Fernando Hernandez Arte Hezkuntza eta kultura bisualaren arteko lotura eztabaidan jarri duten autore desberdinetan oinarritu da honako eskema hau osatzeko orduan. Artea lantzeko eduki berriak, irudi eta errepresentazio bisualean eman diren aldaketak eta egungo eskolei aurre egiteko teoriekin funtsatu du bere ezaguera.

Honako galdera hauek erantzuteko asmoarekin sortu du ondoren azaltzen den eskema; Artearen praktika erabiltzen da arte lanak ulertzeko? Artelanen analisia ikuspuntu formalista batetik planteatu beharko genituzke edo bere esanahia ulertzeko testuinguru kulturala kontuan hartu beharko genuke? Arte hezkuntza gainontzeko curriculumarekin erlazionatuta dago edo isolaturik lantzen da?

*Fernando Hernándezek *“La importancia de la cultura visual en la educación escolar”* liburuan egindako eskema.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

2.2.2. Kultura bisualaren aurreko hezkuntza jarrerak 2.2.2

Hezitzaile bakoitzak bere metodologia propioa duen modu berean, kultura bisuala hezkuntza sisteman nola ulertu, landu eta probestuko duen finkatuko du. Egongo dira kultura bisualak eskaintzen dizkigun baliabide anitzak hartu eta hurrekin garatuko dituztenak, fenomeno kultural honen alderdi positibo eta negatiboak aztertu eta hurrei begirada kritikoa eraikitzen lagunduko dieten irakasleak. Hezkuntza curriculumaren parte bilakatu daiteke kultura bisuala ikuspegi eraikitzaile eta hezitzaile batetik enfokatzen baduzu.

Bestalde, egongo dira kontrako jarrera hartuko duten hezitzaileak. Kultura bisualak igortzen dituen mezu bortitz, diskriminatzaile, materialista eta azken batean ez hezitzaileen aurrean ezer gutxi egin dezakegula pentsatzen dutenak. Profesional hauek kontsumora bideratutako mezu hauek aztertu beharrian, hezkuntza formalaren inguru hurbiletik baztertzea helburutzat hartzen dute.

Hedabideek igortzen dituzten mezu hauetatik haurrak aldentzea eta isolatzea posiblea balitz, agian aipatu dudan bigarren ikuspegia duten hezitzaileen aukera baliagarria izango litzateke. Tamalez, nahiz eta haurrak ikastetxetan ordu asko pasatzen dituzten, kalean, telebistan, aldizkarietan eta orokorrean inguruan dituzten medio guztietatik mezu pobre, sinplista, diskriminatzaile eta estereotipatuak jasotzen dituzte. Gauzak horrela, aukerarik egokiena izango da haurren heziketan profesionalak diren pertsonak ikus kultura ekiditen saiatzea?

Nire ustez erantzuna begi-bistakoa da, ikus kultura gure gizartean bizi diren pertsonengan influentzia indar handi duen fenomeno izanda, irakasleen aukera egoki bakarra baliabide hezitzailetzat hartzea da. Haurren inguru hurbila filtrorik gabeko irudiz gainezka egotea saihestea ezinezkoa da, baina posiblea dugu honen aurrean begirada kritiko bat hezten laguntzea. Irakasle eta gurasoek medioek transmititzen dituzten baloreekin kutsatzearen arriskua dutenaz kontziente egin behar dituzte irakasleak.

Bestalde, ezin ditugu haurrak eta gazteak informazio hartzaile pasibotzat hartu. Ikasleek aurretik duten jarrera aztertu dezakete eta pertsona aktiboak izaten lagundu. Haurrak pertsona helduek bezala informazioa hartzeko, aztertzeko, sailkatzeko eta filtratzeko gai dira, baina helduok daukagun esperientzia eta jakintzekin begirada kritiko hau izatera bideratzen baditugu lorpenak ikusiko ditugu.

Fernando Hernandezek "*Espigador@s de la cultura visual*" liburuan hezitzaileek kultura bisualaren aurrean izan dezaketen ikuspegi desberdinekin sailkapen bat egiten du. Lan hau egiteko orduan, Alvermann, Moon eta Hagodd 1999. urtean argitaratutako "*Educación crítica de los medios y la cultura popular*" liburuan egiten duen herri kulturaren aurreko ikuspuntuen sailkapenean oinarritzen da. Hernandezek kultura bisuala eraikitzen duten irudi eta objektuen aurrean irakasleek dituzten jarrera desberdinak aztertu ditu eta lau ikuspegietan bereizi ditu.²

Lau ikuspegi hauen artean, aipatzen duen *ikuspegi analitikoa* da nire ustez irakasleek hartu beharko luketen jarrera. Ikuspegi honekin lan egiten duten hezitzaileek kultura bisualaren garrantzia baloratzeko gai dira. Ikasleak kultura honen kontsumitzaileak direnaz kontziente dira eta hau gelan lantzeko probesten dute. Hedabideek eskaintzen dituzten baliabide eta adibideak eramaten dituzte gelara bertan agertzen diren testuak eta irudiak lantzeko. Ikuspegi analitikoaren bidez kultura bisuala curriculumaren parte izatera pasatzen da eta modu honetan ikaskuntzaren bitartez estereotipo eta rol askoren mitoak deuseztatu ditzakegu.

Ikuspegi analitikoaz gain, proposatzen duen *norbere hausnarketaren ikuspegitik* ere ideia interesgarriak geureganatu ditzakegu. Irakasleek hartzen dituzten analisi desberdinetatik planteatzen da eta ikerketa feministak eta kulturalak kontutan hartzen ditu. Orientabide honen xedea, ikuspegi analitikoa hartuz eta kultura bisualak sortzen

---

² Fernando Hernandezek hezitzaileek kultura bisualaren aurrean izan daitezken lau ikuspegi mota zehaztu ditu; Kulturaren manifestu bisualak influentzia negatibotzat hartzen duen *ikuspegi proselitista*, ikus kulturaren garrantzia baloratzen duen *ikuspegi analitikoa*, kultura bisualak sortzen duen plazerari garrantzia ematen dion *asebetetze ikuspegia* eta aurreko ikuspegiak biltzen dituen eta ikerketa feminista eta kulturalak kontuan hartzen dituen *norbere hausnarketaren ikuspegia*.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

duen plazera errespetatuz eta garrantzia emanda, eztabaida bultzatzea da. Irakasleek kultura bisuala landu behar den alor erreal bat bezala ikusten dute. Esku hartze sozialari eta komunikazio ulertzeko forma konplexuen lanketari garrantzi handia ematen diote.

Gaur egun arreta berezia ipini behar diogu kultura bisualaren lanketari. Ikasleek konkretuki eta pertsona guztiek orokorrean hain barneratuak ditugun elementu bisualen analisisa egitea lan zaila eta neketsua bada ere, pertsona kritikoak hezi nahi baditugu alde batera utzi ezin dugun fenomeno dugu hau.

2.2.3. Estereotipoak 2.2.3

Estereotipoek gure pentsaera, hizkera, sentitzeko eta bizitzeko modua aldatzeko indarra dute. Pertsonak edota giza taldeak klasifikatzen dituen dispositibo diskriminatzaile positibo edo negatiboak dira. Nazionalistak, klasistak, erlijiosoak edo sexistak izanda nonahikoak dira, hau da edozein espazio eta momentutan erabiltzen ditugu modu inkontzientean. Edozein errealitate islatzen duten argazki finkoak eta sinpleak dira (Amparo Tomé 2007)

Arte Hezkuntzak gaur duen arazo nagusia, haurrek duten irudimen eta kreatibitatearen galera progresiboa da. Hazten diren heinean, gure kulturaren kutsua handiagoa da eta haien irudimen gaitasuna geroz eta mugatuagoa. Gure inguruan dugun gain informazio bisualaren ondorioz haurren irudizko mundua murrizten doa gizartean integratzen diren heinean.

Jaiotzen garen momentutik gure gizartean dauden estereotipoen biktimak bihurtzen gara. Gure gurasoek hitz egiten diguten modurengatik, janzten dizkiguten arropa desberdinengatik, jolasteko aukeratzen dizkiguten jostailuengatik eta haiengan ikusten ditugun jarrera eta jokabideengatik geureganatzen ditugu gure lehen estereotipo eta rolak. Haurrentzat propio eraiki den munduaren parte gara txikitan, hau da, haurrentzat sortu dituzten marrazki bizidunak, produktuak, jostailuak eta arropak baino ez ditugu erabiltzen.

Normalean guzti hau gure irudimena zabaldu beharrean mugatu egiten digu. Guretzat aukeratu dizkiguten material eta marrazki bizidunetan jada definituak ematen digutelako gure irudimena noraino ailegatuko den. Erabiliko dugun arropa mota, gehien gustatuko zaigun kolorea, egingo ditugun produkzio plastikoak, Gabonetan eskatuko ditugun opariak, handitan zein lanbide aukeratuko dugun eta gure nortasunaren alderdi gehienak moldatzen saiatuko diren argibideak emango dizkigute kontziente edo inkontzienteki barneratzeko.

Hurrentzat propio sortutako produktuei buruz hitz egiten badugu, *"Walt Disney"* fenomeno alde batera uztea ezinezkoa litzateke. 1923.urtean sortu zen eta gaur oraindik munduko hedabide eta entretenimendu korporaziorik handiena da. Marrazki bizidunak sortzeaz gain, parke tematikoak, irrati eta telebista saioak, musika, liburuak, arropa eta merkatuan saltzeko haur produktu anitzak ditu mundu mailako korporazio hau. *"Walt Disney"* 89 urte darama mundu osoko haurren kultura bisualaren zati handia hartzen eta beraz, hauengan nortasunean eta irudimenean influentzia esanguratsua izaten.

Korporazio publiko honek transmititzen dituen baloreak ez diskriminatzaileak, hezkidetzaren bultzatzaileak, pluralak eta errealistak izango balira behintzat haurrengan influentzia positiboa izango zuten, baina ez da horrela. Marrazki sinplista eta estereotipatuak izateaz gain, helarazten dituzten baloreak sexistak, diskriminatzaileak eta haur gehienek errealitatetik oso urrun daudenak.

Irudi hauek, hurrek duten pertzepzio gaitasuna, zentzumen gaitasuna eta gaitasun intelektuala gutxien dituzte. Fenomeno hau, haurren errekurtsio plastikoak pobretu egiten ditu eta haurren arteko homogenizazio kultural eta soziala eragiten du. Haurren gertuko inguru kulturaletik aldendu egiten ditu errepikatutako grafiko pobreen bidez.

Irudimenaren gainbehera hau estereotipoekin lotura zuzena du; eskema grafiko, kromatiko eta plastikoen erabilera masiboen eraginez hurrek berez izan beharko zuten kreatibitatea murriztu egiten da. Integrazio sozial eta eskolarrarekin batera,

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

aurretik itxuratutako eskema plastikoen errekurtsioak handitu egiten dira eta haien esperientziarekin sortutakoak alde batera uzten dituzte. Estereotipoek haurren adierazpen singularra deuseztatzen dute, egiten dituzten produkzio plastikoak ez datoz bat haien bizipen eta esperientzia pertsonalekin (Aguirre 2009).

Imanol Aguirrek *“Estereotipos, integración cultural y creatividad”* artikuluan estereotipo kontzeptuaren izenpean, *“Walt Disney”*-k sortutako errepresentazioez gain, erradikatu beharreko beste bi multzo bereizten ditu³. Hurrek *“Walt Disney”* bezalako fenomeno mundialetatik estereotipoak berenganatzen dituzten modu berean, beste kultura zehatz batzuetatik datozenak eta haien kultura propioetan eraikitakoak ere jasotzen dituzte. Errepresentazio sinbolikoak eta haurrentzat propio sortutako ikonoak munduko edozein txokoan aurkitu ditzakegu. Ikono hauek, haurrak hobeto ulertu eta irudikatuko dituztelakoan, ikono sinpleak dira eta errealitatetik urrun daude.

Orain arte hedabideek bidaltzen dizkiguten irudiak aztertzen ibili gara, baina ez da hau okerrera. Ikastetxeetan erabiltzen diren testu liburuetan eta material anitzean haurrentzat sortutako ikonografia pobre hauek ere aurkitu ditzakegu. Telebistan jartzen dituzten marrazki bizidunen aurpegi eta paisai berdinak topatzen ditugu gaur egun material didaktikoetan irudikatuak. Beraz, hurrek dituzten irudi estereotipatu kantitate honen aurrean, hezitzaileek egin beharreko lana ezinbestekotzat hartzen dut. Ikonografia hau saihestea ezinezkoa izanda, hau baliabide bilakatu beharko da haurren kreatibitatea garatu nahi badugu.

2.3. Genero ikuspegia 2.3

Gaur egun asko erabiltzen den hitza da generoa, zenbaitetan zer esan nahi duen jakiten ez bada ere. Bakoitzak bere modura interpretatzera eta erabiltzera eramaten gaituen kontzeptua dugu honako hau; gizon eta emakumeen arteko botere harremanak nola eraldatu beharko genituzke gure buruari galdetu gabe.

---

³ *“Outsider”* motako errepresentazioak, hau da, beste inguru kulturaletatik hartutako ezaugarriak eta inguru kultural bakoitzak eskaintzen dituen errepresentazio sinbolikoak.
Olga SANZ GONZÁLEZ

Genero hitza feministek duela zenbait hamarkada, gizon eta emakumeen arteko desberdintasunak ezaugarri biologikoekin zerikusi gutxi dutela adierazteko sortu zuten kontzeptua da. Emakume eta gizon izateari egituratze soziala eman zaiola eta kulturarekin harreman zuzena dutela adierazteko beharrezkoa zen kontzeptu berri hau, modu generikoan “maskulinoa” eta “femeninoa” dena, egituraketa sozial eta kulturalaren menpe dagoela adierazteko (Cuesta, 2006).

Simon de Beauvoir hezitzaile feministak 1949.urtean *“Le Deuxième Sexe”* liburuan idatzitako esaldi honekin laburbildu daiteke esandako guzti hau; *“Emakumea ez da jaiotzen, egiten da”*⁴.

Kontzeptu berri hau, genero ikuspegia, politika eta ideologia alderdi eraldatzaileak dituen diagnostiko tresna bat bilakatu da. Generoen arteko harreman zuzenagoa lortu nahian gizarte aldaketa baten beharraren aurrean aurkitzen gara. Generoaren ikuspegitik egiten diren garapen proposamenek, beraz, ikuspegi zabalagoa eskatzen dute, pertsonen komunitateen garapenean esku hartzea eta horren onura jasotzea oztopatzen dieten egiturazko arrazoiak aztertzeke.

Generoa historian zehar eta kultura desberdinetan aztertzen badugu eta honi emandako ezaugarriak konparatzen baditugu, aldaera anitzak aurkituko ditugu. Honen adibide gisa, indar fisikoak duen genero kontzepzioaren inguruko adibide bat jarriko dut; Afrikako kultura batzuetan, emakumeak haien buruaren gogortasuna dela eta pisua garraiatzeko pertsona egokienak kontsideratzen dira, kultura gehienetan, berriz, gizonek emakumeek baino indar fisiko gehiago dutela pentsatzen da eta horregatik hauei lotzen zaizkie pisua garraiatzea beharrezkoa duten lanak. Ez al da hau emakume eta gizonen ezaugarriei kultura desberdinen egituratze soziala ematea? (Subirats eta Tomé, 2007)

---

⁴ *“Le Deuxième Sexe”* feminismoaren lan fundatzailatzat hartzen da. Bertan, emakumea historian zehar definitzeko erabili diren ezaugarriak genetikatik at daudela eta eman diguten heziketa eta sozializazioaren ondorio izan direla defendatzen du. Teoria hau biltzen duen esaldi famatua dugu hau.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Gauzak horrela, bizi dugun momentu historikoak eta testuinguru kulturalak gure genero rol eta ezaugarriak baldintzatzen ditu. Neurri handi batean, estereotipo hauek gure inguruan dugun unibertso bisualetik geureganatzen ditugu. Gaur egun, dibertsitate kulturala eta genero ikuspegia dira kultura bisualaren inguruan sortzen ari diren eztabaida nagusiak. Arte hezkuntzaren korrante berriek, gure kulturaren ematen den sexu-genero hierarkizazioa aztertzea proposatzen dute.

Niri ere proposamen interesgarria iruditu zait sexu-genero hierarkizazio eta diskriminazio hau hezkuntza sisteman aztertzea. Begi bistakoa da gure gizarteko eremu guztietan ematen dela segregazio eta ekitate falta hau, telebista eta publizitate bezalako fenomenoetan diskriminazioa dagoela jakiteko ez dut analisi zehatz baten beharrik, baina nire zalantza hezkuntza eremu formalean aurkituko dudaren inguruan sortzen da. Ikastetxeetan eta material didaktikoan sexismoa egongo da? Orain dela urte batzuk baino samurtuagoa izango da edo oraindik deigarria eta kezkarria izango da?

2.4. Genero ikuspegia hezkuntzan 2.4

Hezkuntza sisteman, genero diskriminazio honi aurre egiteko hausnarketa indibiduala eta kolektiboa bultzatu beharko genuke. Sistema honen baloreak aldatu nahi baditugu, irakaslearen papera ezinbestekoa izango da. Irakasleek posible duten neurrian hain barneratuak ditugun estereotipo eta rola aldatzeko tresna eta baliabideak helarazi beharko dizkiete ikasleei.

Eskolan familitatik kanpo ematen diren lehenengo harreman sozialak bizitzen dituzte umeei, beraz erlazionatzen ikasteko esparrurik egokiena dela esan dezakegu. Hezkuntza egokia izateko propio sortuak diren espazio hauetan ez bada berdintasuna lantzen, non landuko dugu? Non aurkituko dugu haurrek diskriminazio eta segregaziorik gabe biziko duten inguru soziala?

Genero ikuspegia eskoletan integratzea ezinbestekoa da gizartearen lehentasun soziala duen beharra asetzeko, gizonen eta emakumeon arteko berdintasuna emateko. Zeharkako lerroen bidez landu behar dugu, ikasgai eta momentu hezitzaile guztietan

izan behar dugu presente, haien heltze prozesua ez baita ikasgai zehatzetara murrizten. Etikan, erlijioan eta sexualitateari buruzko ikasgai eta kurtsoetan lantzea ongi dago, baina ez da nahikoa berdintasuna lortzeko.

Hezkuntza sisteman, hurrek kontzeptuak eta jokabideak baino askoz ere gaitasun gehiago ikasten dituzte, praktika eta jarrerak ere barneratzen dituzte curriculum ezkutua dela medio. Irakasle bakoitzak bere esperientzia, baloreak, eta harreman sozialen bitartez jasotakoa irakasten die ikasleei. Egunerokotasunean ematen diren errutinen bitartez transmititzen dira modu inkontzienteki guzti hauek.

Familia eta eskolaren arteko erlazioa, berdintasun proposamenetarako ardatz zentrala da. Genero estereotipoen asimilazioa jaiotzen garenetik ematen denaz kontziente gara, haurrak eskolara ailegatzen diren ordurako (2 edo 3 urte gehienetan) rol eta jokabide batzuk barneratuak dituzte jada. Familiak haurren lehen testuinguru sinboliko eta linguistikoa sortzen du, modu honetan eskolara ailegatzen direnerako ideia inplizitu asko eratuak dituzte. (Vega, 2007)

Irakaskuntza praktikan, batzuetan kontzienteki eta gehienetan inkontzienteki, kultura menderatzailearen rola erreproduzitu egiten ditugu. Irakasleriak gizarte honen partaide den heinean, gure kulturatik estereotipo, estatus eta aurreiritzi etniko eta generokoak berenganatzen ditu. Kultura menderatzaile honek sortzen dituen ideologiak, neurri handi batean, eskolan eskaintzen dizkiguten baliabide anitzen bitartez barneratzen ditugu. Hizkeraren bitartez, testu liburuetan agertzen diren irudiek transmititzen digutenarekin eta gure inguruan dauden ikus ezaugarri guztiekin – horma irudiak, arte lanak, eskulturak, informazio kartelak ... - ekitaterik gabeko generoen arteko desberdintasuna haurren inguruaren parte bilakatzen da.

Testu liburuak ikaskuntzaren euskarri dira, haurrentzat aipagarrien eta asimilatzeke ezinbestekoa den informazioa baino ez dute adierazten. Lehen aipatutako ideologia menderatzailearen isla dira, eduki guztiak legeek finkatzen dituztelako historiaren momentu eta kultura jakin batean. Lantzen diren diziplinaz gain, kulturaren nortasun

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

ezaugarriak ere helarazten dizkigute. Informazio hau hizkuntzaren bitartez, idatziko testuen bitartez eta irudiekin - marrazkiak, grafikoak, argazkiak ... - transmititzen dizkigute.

Gurutze Ezkurdia, Begoña Bilbao eta Karmele Perez⁵, EHU-ko irakasleek, honako hau diote testu liburuetan agertzen den genero diskriminazioaren inguruan:

“Curriculumean generoen arteko berdintasunak zaindu beharra agertu arren, praktikan, eskolan ez da hori islatzen. Neskentzat mutilentzat baino zailagoa da identifikaziorako eredu egokiak aurkitzea eskolan erabiltzen diren testu liburuetan.” (Ezkurdia, Bilbao eta Perez 2003, 13)

EHUko irakasle hauek Lehen Hezkuntza eta DBH-ko liburuei buruz ari dira- Haur Hezkuntzan desberdin islatzen da lantzen diren edukiengatik - eta hauetan agertzen diren pertsonai historikoei egiten diete erreferentzia. Historia gizonengatik kontatua izan denez gero, emakumeen papera deuseztatu egin da mendeetan zehar eta oraindik ere gure historia ikasteko orduan gizonezkoek egindako aurrerapenak eta ikerketak baino ez ditugu ikasten. Egia da emakumezkoek egindako lorpenak aurkitzeko eta ikasteko zaila jarri digutela, haien garaikideak hauek estaltzeaz ongi arduratu baitziren. Diskriminazio honen aurrean, nola ez zaie neskei zailagoa egingo pertsonai hauekin identifikatzea?

Egokia eta interesgarria izango litzateke egungo irakasleek hau saihesteko esfortzua egitea. Egon badaude emakumeak zientzia desberdinen inguruan egindako ikerketak, lorpenak, arte produkzioak eta gizarterako ezinbestekoak izan diren aurrera pausoak – aurrera pauso feministak esate baterako-. Noski, zailagoa egingo da material hau aurkitzea eta ongi lantzeko baliabideak lortzea, baina hezitzaileek berdintasunaren aldeko pauso hau ematen saiatzen ez badira, nork egingo du?

---

⁵ 2003.urteko urrian “*Euskal testu liburugintza XXI. mendearen atarian*” izeneko artikulua argitaratu zuten *Hik Hasi* aldizkarian, bertan testu liburuen inguruko hainbat kezka lantzen dira. Olga SANZ GONZÁLEZ

Dena den, behin materiala eta genero berdintasunera garamatzaten baliabideak aurkitu ditugularik, gure irakaskuntza askoz ere aberasgarriagoa izango da haurrentzat eta hau ongi prestatzeko egindako esfortzua pena merezi izan duela ikusiko dugu.

2.4.1 Estatuan genero ikuspegiaren inguruan emandako azken aldaketa formalak 2.4.1

Emakume eta gizonen arteko berdintasuna printzipio juridiko bat da, testu internazional desberdinetan giza eskubide bezala hartuta dagoelarik. 1979.urtean Nazio Batuen Erakundea legea gainditu zuen eta 1983.urtean Espainiar estatuak berretsi zuen. 1970. urtera arte legeek sexuen arabeko banaketa exijitzen zuten, bai espazio fisikoa bai lantzen zituzten diziplinak ere. Segregazio hau rol sozial maskulino eta femeninoak mantentzeko helbururekin sortu zen.

UNESCO-k 1981.urtetik aurrera, iritzi publikoa haurren testu liburuetan agertzen den sexismoaren aurrean sentsibilizatzeko programa jarri zuen martxan. Programa honen helburu nagusiak honako hauek izan ziren; alde batetik, jada bidean zeuden mugimenduak bultzatzea eta bestetik, iniziatiba berriak sortzea. Kontinente guztietan zehar ikerketa bat egitea eskatu zuten haurren eta gazteen manual eta testu liburuetan agertzen ziren aurre iritzi sexistak noraino ailegatzen ziren ikusteko helburuarekin.

1990.urtean LOGSE legearekin batera, estatu mailan hezkuntza sisteman ematen diren sexu diskriminazioei egiten die erreferentzia lehenengo aldiz. Lege berri honen 2º artikuluan berdintasun aukera eta testu liburutan agertzen den diskriminazio eta segregazio honen bukaera aldarrikatzen du. 1990/1991.urteko dekretu errealean maskulinoari eta femeninoari kontzeptu berria ematen zaio. Urte bat geroago, 388/1992 dekretuak, hezkuntza materialaren gainbegiratzea eskatzen du eta material berrien berdintasun printzipioari erreferentzia egiten dio (Rodriguez, 1998).

Nafarroako Parlamentuak 2002.urtetik 2004.urtera bitartean berdintasuna erreala lortzeko bidean eman zuen bultzada aurreratuaren ondoren, Emakumeen eta Gizonen

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Egiazko Berdintasunerako Lege Organikoa onetsi zen 2007ko martxoak 22an. Lege hau aurrerapauso garrantzitsua izan zen berdintasun hori lortzeko eta botere publikoen – oraingoan estatu osoan – konpromiso zehatza lortzeko.

2007ko Martxoak 23an BOE-ren 71.zenbakia argitaratu zen, emakumeen berdintasun eraginkorra aldarrikatuz. Bertan, 24. Artikuluan hezkuntzan integratu beharreko berdintasun printzipioaz mintzatzen da, testu liburu eta material hezigarriaz mintzatzen da 2.puntuan:

b) Gizonen eta emakumeen arteko jarrera sexista eta estereotipatuen deuseztapena eta ukapena, testu liburuetan eta hezkuntza materialetan ematen dena bereziki kontsideratuz.

Beraz, hemen gelditzen da nire azterketaren muina – hezkuntza formalean erabiltzen diren materialetan agertzen diren irudietan ematen den sexismoa aztertzea- lege batean bilduta. Tamalez errealitatea eskubide formal guzti hauetatik kanpo egon ohi da. Nahiz eta aurrerapen instrumental eta normatiboak ematen ari diren, bizimoduan, mentalitatean eta pertsonen arteko harremanetan diskriminazioa aurkitu dezakegu. Oraindik gaur ere ikuspuntu eta ardatz androzentriko batekin hezten ditugu gure haur eta gazteak.

2.4.2 Hezkidetza 2.4.2

Bere banakotasun, berezitasunaren arabera, izaera ezberdinak onartuz, generotik at egiten den pertsonen hezkuntza litzateke hezkidetza. Irizpide sexistek barnebiltzen dituzten, gizon eta emakumeei egokitutako rol, balore, portaerak, estereotipoak eta jarrerak transmititu gabe hezte da.

Hezkidetza oso kontzeptu zabala denez, hezkuntza praktika ugari eta ikuspuntu teoriko desberdinak jorratzen ditu. Jarrera desberdinak aztertuz gero, badaude hezkidetza eskola mistoetara mugatzen dutenek, hau da, lehen mutilek hazten zituzten espazio fisikoetara neskak integratzea. Espazio fisikoaz haratago doazen jarrerak ere badaude, neska eta mutilen arteko aukera berdintasuna bultzatzen dutenek. Partaidetza eskolan

ekitatiboa izan behar da, hau da, nahiz eta lanak desberdinak izan neska eta mutilen arteko lan banaketa orekatua izatea eskatzen du hezkidetzak.

Hezkidetzaren helburu nagusia, femenino eta maskulinoaren artean dagoen hierarkia kulturalen deuseztatzea da. Horrela, bere xedea ez da neskak mutilen azpitik gelditzen direla erakustea, mutilak femeninoagoak izatea eta neskak maskulinoagoak izatea bultzatzen duen hezkuntza korrontea dugu hau.

Korronte honek, hiru arau sozial landu nahi ditu; ikustaraztea, definizioa eta erresponstabilitatea. Eskolan eskaintzen diren momentu, espazio eta erlazio guztietan ezaugarri maskulinoak eta femeninoak bistaratu egiten dira. Neskak eta mutilak nahi duten moduan definitu ditzakete haien buruak eta haien ingurukoak, zer duten gustuko eta zer ez, beste sexuari buruz nabarmenak izan daitezkeen alderdiak kontsideratu dezakete genero estereotipoetatik aldenduz (Vega, 2007)

2.4.3 Genero ikuspegia hezkuntzako kultura bisualean 2.4.3

Hezkuntza sistemaren metodologia eta material curricular anitzetan aurkitu dezakegu sexismoa. Testu liburuetan, irakasle eta ikasleek erabiltzen duten lengoaian, gaiak lantzeko ikuspuntuan eta irudietan aurkitu dezakegu genero diskriminazioa. Irudiak, modu bizian Haur Hezkuntzan, haurren informazio iturri nagusia da bai ikastetxeetan baita haien egunerokotasunaren edozein egoeretan ere. Helduok komunikatzeko baliabide anitzak izanda ere, sentsazioak helarazteko eta informazioa geureganatzeko irudiak erabiltzen baditugu, imajina dezakezue haur txikientzat zein beharrezkoak izango diren?

Haurren behar honi aurre egiteko, eskolak irudiz beteak daude – ikasgela bakoitzaren kokapena adierazteko, klaseko ordutegian haien buruak kokatu ahal izateko, edukiak lantzeko, apaintzeko ... -. Eskoletan aurkitzen ditugun irudiak errekurso estetikoa izateaz gain, mezu sinboliko eta ideologikoen transmisoreak ere badira. Normalean, hezkuntza sistema formalaren barruan egotean, funtzio didaktiko jakin bat betetzen dute, baina apaingarri moduan jarriak daudenak ere aurkitu ditzakegu.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Haur Hezkuntzako gela gehienak material bisualez gainezka daude, gehienetan nire ustez saturatuegiak. Haien produkzio plastikoak, zenbakien kopuruak ikasteko orriak, lantzen ari diren gaiaren horma irudiak eta honekin erlazionatutako argazkiak, plastikan lantzen ari diren artisten arte lanak eta bestelako errepresentazio estetikoak beteak daude gure haurren gelak. Haien egunerokotasunaren parte diren irudi guzti hauek askotan gehiegi pentsatu gabe eta zentzu praktiko batetik at ipiniak izan direnez, haurrengan kontraesanak sortu ditzakete.

Genero ikuspegira bueltatuz, gerta daiteke genero berdintasuna propio lantzeko prestatutako kartelak izatea gelan eta ikasten ari diren gaiaren horma irudian rol, jarrera eta estereotipo diskriminatzaileak dituzten pertsonaiak agertu. Modu honetan, modu zuzenean mutil eta nesken arteko berdintasuna egokiena dela esaten badiegu ere gure irakaskuntza eta metodologiaren zehar lerroek beste gauza bat helarazten diete.

Klaseko hormetan dagoen material bisualaz gain, egunero erabiltzen dituzten lan orrietan, ipuinetan eta testu liburuetan ere irudi asko aurkitu ditzakegu. Lehen Hezkuntzako materialean idatzizko testuetan ematen den informazioa laguntzeko erabiltzen diren bitartean, Haur Hezkuntzan irudiak informazio iturri nagusia izan ohi dira. Testu liburu eta lan orri hauetan agertzen diren marrazki eta argazkietan sexismoa egongo da? Haur txikientzat zehazki sortutako materialean neska eta mutilen arteko diskriminazioa aurkituko dugu?

Testu liburuen inguruko ikerketa eredu edo adibide gisa Sevillako unibertsitateko irakasle diren Mª Teresa Terrón eta Veronica Cobana- DelgadoK 2008.urtean egindakoa hartu dezakegu. Sevillan irakasle diren emakume hauek “ *El papel de las mujeres en las ilustraciones de los libros de texto de educación primaria*” izeneko ikerketa egin zuten. Bertan, Espainiar estatuan prestigio handia duten editorialen- Anaya, Everes eta SM- 1062 irudi aztertu zituzten⁶.

---

⁶ Mª Teresa Terrón eta Veronica Cobana-Delgado-k egindako ikerketa honetan testu liburuetan agertzen diren irudiak ikuspuntu sozial desberdinetatik aztertu zituzten. Bertan agertzen diren pertsonaien adina, janzkera eta hauek irudikatzeko erabiltzen dituzten marrazki motak ere analizatu zituzten.
Olga SANZ GONZÁLEZ

Genero ikuspuntutik irudiak aztertzeko orduan, alde batetik emakumezko eta gizonezkoen kopurua identifikatu nahi zuten eta bestetik hauen jokabideak, jarrerak, baloreak eta gaitasunak aztertu. Beraz, alde batetik azterketa kuantitatiboa egin zuten eta gizonezkoen irudia emakumezkoena baino ugariagoa zela ikusi zuten, %44 gizonezkoak ziren, %35,6 emakumezkoak eta %20,4 pertsonai anbiguoak. Bestalde, emakumezkoek eta gizonezkoek irudikatzen diren ekintzetan haien artean duten dependentzia aztertu zuten; 1062 irudietatik, 950 irudietan pertsonaien arteko jarrera hau ematen ez zela identifikatu zuten, 70 irudietan emakumeek gizonezkoen dependentzia zutela ikusi zuten eta 17 irudiak anbiguotzat hartu zituzten.

Orain dela bost urte egindako ikerketa honekin, azkeneko urteetan diskriminazio esplizitua murriztu dela – Espainiar estatuan hain erabiliak diren editorial hauetan behintzat- egiaztatu den arren, oraindik agerikoa da emakumeen eta gizonen arteko desberdintasuna pertsonaiei ematen dizkieten rol eta jarrera desberdinengatik. Gainera, ikerketa honetan dependentzia aztertu dute, baina gustatuko litzaidake gizonezkoak eta emakumezkoak ze espresio eta jarrera motarekin irudikatu dituzten jakitea. Aurrera pauso handiak eman diren arren, oraindik lan handia dugu egiteko.

Kultura bisuala lantzen badugu, Haur Hezkuntzan ematen den artearen erabilpenaren analisia egitea ezinbestekoa izango da. Ikastetxeetan erabiltzen den errekurtsio didaktiko garrantzitsua dugu artea, eskola gehienetan artista zehatz batzuen errepikapenetan oinarritzen da Arte Hezkuntza. Orokorrean editorialek artista berdinen antzeko artelanak proposatzen dituzte; Joan Miró, Paul Klee, Kandinsky, Matisse eta Mondrian bezalako margolarien lanak erabiltzen dituzte hurrei antzeko produkzio plastikoak egitea proposatzeko.

Nahiz eta artista ugariren artelanak hartzen dituzten eredu bezala, margolari guztiak gizonezkoak dira. Zergatik ez ditugu Frida Kahlo, Hanna Hoch, Sophie Toubert, Vesque ahizpak, Maria Blanchard edo Käthe Kollwitz bezalako artistak Haur Hezkuntzan erabiltzen? Margolari hauen artean inpresionistak, kubistak, surrealistak eta dadaistak

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

aurkitzen ditugu, agian korrante edota artelan batzuk ikastetxeetan erabiltzen diren errepikapen metodoetarako zailegiak izan daitezke, baina zergatik mugatu behar ditugu haurrak haien mundu konplexua irudi sinple eta oinarritzko koloreekin irudikatzea?

Bestalde, metodologia honekin jarraitu nahi dutenentzat, aukeratu ohi diren artisten antzera margotzen zuten emakumeak ere izan zirela esan beharra dago. Esate baterako, Haur Hezkuntzan hainbestetan erabiltzen diren Kandisky eta Paul Kleen "*Der Blaue Reiter*"⁷ izeneko talde espresionistaren kideak ziren eta haiekin batera Gabriele Munter eta Natalia Goncharova . Beraz, bi margolari hauen artelanekin aurretik aipatu ditudan artista guztien produkzioekin egiten dituzten lan mota berdinak egitea posible izango dute. Modu honetan, historian zehar deuseztatuak izan diren emakumeen lana ikustarazi egingo dugu modu praktiko batez.

Emakume artisten eta zapalduak izan diren beste talde sozialen arte lanak ikustarazteko eta hurrekin lantzeko intentzioarekin sortu zuten 2009.urtean "*Educación, creación e igualdad*"⁸ proposamen didaktikoen gidaliburua. Bertan, hurrekin artea lantzeko ez ohikoak diren aktibitateak eskaintzen ditu.

Gizarteak ematen ari diren aldaketetan parte hartzeko modu bat izan daiteke hau. Arte hezkuntza aldaketa eta hausnarketa berriak ekarri ditzakeen hezkuntza curriculumaren parte izan daiteke. Hau lortzeko, editorialak eta metodo tradizionalak alde batera utziz, genero diskriminazioa saihesten duten baliabideak bilatzea izango litzateke egokiena.

⁷ "*Der Blaue Reiter*" (Zaldun urdina) Wassily Kandinskyk bultzaturik 1910. urtean Munichen sortu zen arte-mugimendua da. Erakunde eta programa zehatzik gabe eta inolako dogmatismo formalik erakutsi gabe, iraganeko tradizioarekiko haustura oinarritzat harturik, artistak irudikapen errealistaren mugatik harantz jo behar duela aldarrikatzen zuten.

⁸ Proposamen didaktikoen bilduma hau lau multzotan banatutako 12 emakumeren istorioak, lan egiteko teknikak eta hurrekin egiteko ariketa zehatzak eskaintzen ditu.

Olga SANZ GONZÁLEZ

3. MATERIALA ETA METODOAK 3

Lan enpirikoa denez gero, kultura bisuala eta genero ikuspegiarekin erlazionatutako teorietan oinarrituta, inguru jakin batean esanguratsuenak diren irudien behaketa eta datu bilketa egin dut. Hasieran sortu zaizkidan galderen erantzuna bilatzen eta hipotesiak egiaztatzen edo ezeztatzen saiatu naiz pertzepzioaren bitartez.

Nire ezaguera funtsatu eta zabaltzeko nire lanean oinarrizkoak diren kontzeptuen inguruko ikerketak eta teoriak bilatu ditut, nire marko teoriko propioa eraiki ahal izateko. Behin kultura bisuala, estereotipo, hezkidetza, genero eta arte hezkuntzari buruzko oinarrizko jakintzak neureganatu ditudala, nire ikerketa enpirikoaren nondik norakoak finkatu ditut.

Aurretik aipatu dudan bezala, azterketa enpirikoa egiteko Iruñeko ikastetxe bat aukeratu dut eta hiru zatitan banatu dut ikerketa. Behin bere nortasun ezaugarriak eta lan egiteko metodologia orokorra ezagututa, espazio komunetan aurkitu ditzakegun irudiak eta objektuak ikertu ditut – pasabideak, soinketa lekua, jantokia, patioa ... - . Ikusten ditudan irudi eta espazio banaketa guztien artean, nire lanerako aproposenak eta esanguratsuenak direnak aukeratu ditut.

Ondoren, Haur Hezkuntzako azken mailan ardaztu dut nire azterketa. Bost urteko haurren gela aukeratu dut; alde batetik, umeek ezagutzen nautelako eta modu honetan haiekin lan egitea errazagoa eta erosoagoa izango delako guztiontzat eta bestetik haien metodologiarekin, kultura bisualean gehiegi erreparatu gabe, lan egiteko aukera izan dudalako azkeneko bi hilabeteetan. Emango dudan bigarren pausua, lan egiteko erabiltzen duten metodoan agertzen diren irudien azterketa izango da, hau da, Haur Hezkuntzan erabiltzen den *“Urtxintxa”* metodoak jasotzen duen kultura bisualaren azterketa genero ikuspegiarekin.

“Urtxintxa” proiektua oso zabala eta osatua denez gero, ikastetxe osoaren azterketarekin egingo dudan bezala, aipagarrienak diren irudiak aukeratuko ditut

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

analisia egiteko. Irudi hauek marko teorikoan aipatu ditudan ikerlari eta idazleen metodo edo sailkapenetan oinarrituta eta nire irizpide propioekin aztertu ditut.

3.1. Horma irudien azterketarako baliabidea 3.1

Aukeratu ditudan irudiak genero ikuspegitik aztertzeko orduan, Nieves Blanco Garcíak, Málagako unibertsitateko irakaslea, 2007.urtean *“Mujer y educación. Una perspectiva de género”* liburuan proposatutako ideian oinarrituko naiz. Irudiek zer helarazten duten identifikatzeko adierazleen zerrenda bat eskaintzen digu, bertan gizonen eta emakumeen esleitzen zaizkigun ezaugarriak errealitatearekin zein neurrian bat datozen aztertzeko galdera batzuk proposatzen ditu. Irudi bakoitza aztertzeko egokienak eta esanguratsuenak diren galderak edo proposamenak hautatu ditut.

1. Nor irudikatzen da irudietan? Emakumeak, gizonak edo talde mistoak dira? Pertsona gazteak, nerabeak, helduak edo haurrak agertzen dira?
2. Nork du protagonismoa? Irudi batean, protagonista planoan hartzen duen garrantziarengatik (tamaina, jarrera ...) identifikatu ohi da. Zein frekuentziarekin agertzen dira gizonak bakarrik eta emakumeak bakarrik? Zeinekin banatzen dute protagonismoa gizonen? Zeinekin emakumeak?
3. Emakumeak eta gizonak irudikatzeko zein marrazki mota erabiltzen dira? Irudi errealistak, marrazkiak, argazkiak, marrazki eskematikoak ...
4. Irudikatuak izan diren gizon eta emakumeen irudi fisikoa, haien adierazpena, espresioa eta nolakotasunaren azterketa; ze arropa mota daramate, aldaera desberdinak agertzen dira edo estereotipatuak dira? Espresioan sentimenduak islatzen dira (Oldarkortasuna, lasaitasuna, gozotasuna ...)?
5. Ekintzen inizatiba daramatzate edo pasiboak dira?
6. Adina, klase soziala, etnia, gaitasun fisiko eta intelektual desberdinek eskaintzen duten emakume eta gizon aniztasuna irudikatzen da?
7. Pertsonai maskulino eta femeninoak agertzen diren testuinguruari erreparatuz, etxean edo lan ordaindu bat egiten ari da? Beste pertsona bat zaintzen dago? Aisialdi gune batean agertzen da pertsonaia?

8. Emakume eta gizonek garatzen dituzten ekintzak: lehenengo ekintza jakina bereizten da (irakasten ari da, kotxe bat konpontzen ari da, egunkaria irakurtzen ari da, erosketak egiten ditu, haurra eskolara eramaten du, etxea garbitzen du...) eta ondoren egoera edo ekintza hauek klasifikatu egiten dira (tradizionalak edo ez, manualak edo intelektualak, lana edo aisia...)
9. Oin orrian agertzen diren oharrak irudiarekin duten lotura: Irudian agertzen diren pertsonaiei egiten die erreferentzia? Ematen duen informazioa bat dator irudiarekin edo zerbait desberdina gehitzen du? Berdina gertatzen da emakumeei eta gizonei erreferentzia egiten dienean?

Argazkiak banan-banan aztertu ditudanean, irudi bakoitzean esanguratsuena zena azpimarratzen zituzten galderak aukeratu ditut ondorioak aberasgarriagoak izateko. Ondoren, irudi guztien azterketa orokorra egin dudanean galdera hauek lau multzotan sailkatu ditut eta horien arabera egin dut nire kritika pertsonala.

3.2. Elkarrizketak haurrekin 3.2

Behin ikastetxe hau osatzen duten kultura bisualaren zati esanguratsuenaren analisia egin dudala, 4-6 urte bitarteko haurrekin hitz egiteko aukera izan dudanez behatutakoaren inguruan sortu zaizkidan zalantzak edota jakin-minak haiekin ebazteko galdera batzuk prestatu ditut.

Marko teorikoa prestatzeko orduan, haurrek hedabideengatik eta gure herri kulturarengatik jasotzen dituzten mezu diskriminatzaile eta estereotipatuez kontziente izan nintzen eta haien hezkuntza sistema formalean balore hauek zein neurrian transmititzen diren ikusteko aukera ere izan dut. Orain nire galderak honako hauek dira; Haurrak benetan uste dugun bezain kutsatuak daude? Haien gustuko koloreak,

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

jostailuak eta produkzio plastikoak helarazten dizkiegun jarrera, rol, estereotipo eta mezu diskriminatzaileengatik baldintzatuak daude?

Sortu zaizkidan galdera berri hauei erantzuteko eta analisia borobiltzeko, honako galderak prestatu ditut. Galderekin hasi baino lehen, giro atsegina sortzeko intentzioarekin, unibertsitateko lan bat egiteko haien laguntza behar dudala azaldu diet nire helburu zehatza zein den kontatu gabe.

1. *Zein da gehien gustatzen zaizuen marrazki biziduna?*
2. *Zein da zuen kolorerik gustukoena?*
3. *Etxean edota eskolan, zein jostailurekin gustatzen zaizue gehien jolasteko?*
4. *Denbora librean, zein da gehien erabiltzen duzuen txokoa?*

Behin galdera hauen erantzuna dudala, jasotako informazioa tauletan sailkatuko dut datuen azterketa errazagoa eta eraginkorra izan dadin. Ateratzen ditudan datuen zergatia bilatzen saiatuko naiz eman dizkidaten erantzunen artean lotura logiko bat bilatuz. Gustukoen dituzten koloreak marrazki bizidunekin eta jostailuen iragarkiekin erlazionatuak egongo dira? Material guztia jasotzen dudanean, hasieran egindako hipotesiekin alderatuko dut eta ondorioak aterako ditut.

4. EMAITZAK ETA EZTABAIDA 4

4.1. Ikastetxearen analisia 4.1

Ikerketa enpirikoa egiteko aukeratu dudan ikastetxea, Iruñeko auzo batean aurkitu dezakegun ikastetxe publikoa da. 1986.urtean ireki zen zentroa ikastetxearentzat propio egindako eraikuntza batean. Hau da, eraikuntza orain dela 27 urte eraiki zen eta ikastetxe bezala funtzionatzen darama geroztik.

Haur Hezkuntzako eta Lehen Hezkuntzako ikasketak eskaintzen dituen D ereduko ikastetxea da. Hau da, 3-12 urte bitarteko haurrei arlo guztiak lantzeko eta barne bizitza euskaraz bizitzeko aukera ematen duen zentroa dugu. Erakunde pluralista, irekia, inklusiboa, hezkidetzagilea, ez diskriminatzailea eta balore demokratikoen bultzatzaile izatea hartzen du nortasun ezaugarri gisa. Ikastetxeko partaide diren pertsona guztiei entzuteari, komunikazioaren bitartez akordioak bilatzeari eta errespetuari garrantzi handia ematen diote.

Behin nortasun eta egiturazko ezaugarri hauek jakinda, hasierako hipotesiak baino zehatzago batzuk egin nituen ikastetxean orokorrean aurkituko nituen errepresentazio bisualei buruz. Alde batetik, orain dela 27 urteko eraikuntza eta ikastetxean izanda, suposatzen dut espazioen banaketa eta apaingarriak ez direla oso berritzaileak izango. Bestetik, haien burua irekia, inklusiboa, pluralista eta ez diskriminatzailetzat hartzeak mota guztietako diskriminazioa saihestuko dutela pentsatzera narama, bai generoaren ikuspegitik baita gizartean ematen diren gainontzeko bereizkeri sozialen ikuspuntutik ere.

Ikastetxearen espazio banaketari dagokionez, eraikinak bi solairu ditu; lehenengo pisuan jangela, zuzendaritza bulegoak, irakasleen gela, soinketa gela, Haur Hezkuntzako gelak eta Lehen Hezkuntzako 1.mailenen gela aurkitu dezakegu. Bigarren pisuan, Lehen Hezkuntzako gainontzeko gelak, liburutegia, musika gela, erabilera anitzeko gela eta mintegiak daude.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Gelak produkzio plastiko eta irudiz gainezka egon arren, espazio komunetan informazioa bisual eta arte lan gutxi daudela esan beharra dago. Haurrek egindako lanak noizean behin pasabideetan aurkezten dituzte gainontzeko ikasleekin partekatzeko eta ikasle ohiek egindako hainbat produkzio plastiko dituzte apaingarri gisa. Gauzak horrela, espazio komunetako ikerketa egiteko orduan, anitzenak eta genero ikuspuntuaren aldetik deigarrienak zirenak aukeratu nituen.

4.2. Espazio komunen behaketa 4.2

1 Irudia. Irakasleen komunean agertzen den txartela

Gela bakoitzaren erabilera zehazteko orain dela urte gutxi kartel berriak prestatu zituzten euskaraz aparte, ingeleraz ere izateko. Informazio kartel hauek izan dira pasabideetan aurkitu dutan genero diskriminazio markarik nabariena.

Irakasleen komunetan emakume eta gizon bat agertzen dira irudikaturik. Nire buruari egin nion lehenengo galdera honako hau izan zen;

Zergatik identifikatu dut irudian emakume bat eta gizon bat agertzen direla? Gure gizartean bizi den edonorentzat galdera erraza zen agerizko erantzunarekin. Gizarte honetan finkatuak dauden sinbologia eta kodeen arabera pertsona guztiek soinekoa eta kolore arrosa emakumeekin erlazionatzen dugu eta galtzak eta kolore gorria eta urdina gizonezkoekin.

Erakunde ez diskriminatzailea kontsideratzen den hezkuntza formaleko ikastetxe honetan ere neska eta mutilen komunak identifikatzeko sinbologia eta eskema sinplista eta estereotipuetan erori dira. Gainera, gehien harritu nauena orain dela urte gutxi ipinitako kartelak direla da. Ingeleraz itzuliak egoteari garrantzi handia eman diote bertan agertzen diren irudi estereotipatuek izan dezaketen eraginean erreparatu gabe.

Aurretik aipatu ditudan beste espazio komunak identifikatzeko ere sinbologia berdineko kartelak erabili dituzte. Hurrengo hauetan pertsonai bakarra agertzen da. Pertsonai hori urdinez jantzita doa eta praka eta kamisetaren antza duen zerbait darama jantzita.

Pertsonai hauek neutroak direla pentsatu genezake, baina komunean neska eta mutila estereotipatuak agertzean, ezinezkoa egiten da igelerako gelan, liburutegian eta

soinketa gelan agertzen direnak mutiltzat ez hartzea.

Soinketa lekuan agertzen den irudia neutrotzat hartu genezake. Komunean egin den banaketan kolore morea agertzen ez zelako eta prakak eta kamiseta identifikatzen ez direlako.

Baina ingelerako gelan eta liburutegian agertzen direnak urdinez doaz, komunean mutilaren irudia adierazteko erabili duten kolorea. Orduan, zer interpretatu behar dugu

2. Irudia. Gelak izendatzeko txartelak honekin? Berariaz eginda dago diskriminazio hau? Neskentzako espazioa ere bada edo mutilentzat propio prestatutakoa dela pentsatu behar dugu?

Gehiengoa ez da konturatu ere egingo, baina hemen aztertu dudana diskriminaziotzat

3. Irudia. Erizaintza gela adierazteko kartela

hartu genezake. Alde batetik, pertsonak desberdintzeko erabiltzen dituen ezaugarriak estereotipatuagoak ezin direlako izan eta bestetik, behin generoak desberdindu dituztelarik mutila irudikatzeko erabili duten pertsonaia gela askorekin identifikatu dutelako

eta neskaren irudia ezta batean ere agertzen ez delako.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

4. Irudia. Zuzendariaren gela adierazteko txartela

Zuzendaritza gela eta erizaintza gela identifikatzeko ere erabili dituzte kartel hauek. Aurrekoekin gertatu den bezala genero diskriminazioarekin aurkitu naiz. Erizainaren gela adierazteko soineko bat daraman pertsonaia irudikatu dute eta zuzendariaren gelan kamiseta urdinez jantzitakoa. Nik behintzat – gizarte honen

kultura bisualarekin kutsatuta nagoen pertsona izanda- ikusi dudanean erizainaren irudia emakumea zela pentsatu dut eta zuzendariarena gizona.

Hemen estereotipo mota berri batekin aurkitzen gara; lanbideen estereotipatzea. Kasualitate hutsa izango da erizaina emakumetzat hartzea eta zuzendaria gizonezkotzat? Nire ustez ez, hain ohituak gaude erizain lanbidea emakumezkoekin erlazionatzera eta edozein sistemaren ardura gorenetan – ikastetxeen kasuan zuzendaria- dauden pertsonak gizonezkotzat hartzera, finkoak diren irudietan ere horrela irudikatzen ditugula eta hauekin aurkitzen garenean harritu ere ez gara egiten.

4.3. Haur hezkuntzako metodoaren azterketa 4.3

Behin ikastetxearen gunetik partekatuetan aurkitu ditudan irudi esanguratsuenak aztertu ditudala, Haur Hezkuntzan erabiltzen den metodoa edo proiektuan agertzen den kultura bisualaren ikerketatxoarekin hasiko naiz.

Ikastetxe honetan, Euskal Herriko beste askotan bezala, “*Urtxintxa*” proiektuan oinarritzen dira landu beharreko edukiak eta gaitasunak prestatzeko eta antolatzeko. Proiektu hau hainbat hamarkada darama funtzionatzen eta noizean behin berritua izaten da egun planteatzen diren erronka berriei aurre egiteko.

Haur Hezkuntzari berebiziko garrantzia ematen dion proiektua kontsideratzen da honako hau, bai haurren garapen osoan, baita euskalduntze prozesuan ere. Etapa honetan garatzen hasten diren adimenaren gaitasunak, nortasunaren ezaugarriak,

Olga SANZ GONZÁLEZ

gorputzaren ahalmenak, gizarteratze eta harremanetarako hastapenei duten garrantzia ematen diote. Betekizun horri erantzun nahian hezkuntza komunitatearen etengabeko ikerketa eta hobekuntza prozesuaren pauso berri bat da *“Urtxintxa”* proiektua.

Proiektu honen berrikuntza nagusiak honakoak lirateke: hezkuntza proiektua hobetzea curriculum diseinuaren ulermen maila erraztuz eta koherentzia bertikala ziurtatuz; zehar lerroekiko konpromisoa indartzea; aniztasunari erantzuna emateko bide berriak jorratzea; eleaniztasunaren hainbat eragile integratzea; irakurketa idazketaren paradigma eraikitzailea garatzea.

Haur Hezkuntzako maila bakoitzean urtean zehar lagunduko dien pertsonai bat dute. Pertsonai hauek generorik gabeko zomorro neutroak direla diote; *“Ttantto”* HH 1.mailan, *“Txirritx”* HH 2.mailan eta *“Xango”* HH 3.mailan. Pertsonai hauek haurren egunerokotasunean daude, egiten dituzten lan orri askoren protagonistak dira eta gelan dituzten horma-irudietan ere beti agertzen dira.

5.Irudia. "Urtxintxa" proiektuaren protagonistak

Irudi honetan aurkitu ditzakegun zomorroak dira aipatutakoak, nahiz eta neutroak direla esan, nire ustez gure gizartean bizi diren %90ak genero berdinen barruan identifikatuko zituzten, *“Xango”* eta *“Ttantto”* elkarrekin badaude behintzat. Adibide moduan eta zehaztasun ñimiñoa bada ere, *“Ttanto”* emakumeak eta neskak identifikatzeko erabili ohi diren bekain luzeekin irudikatua izan delako.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Hizkuntza modu esanguratsuan lantzeari garrantzi handia ematen dion proiektua dugu honako hau, euskara modu egokian barneratzeko baliabide pedagogiko eta metodologiko anitzak eskaintzen ditu. Haurren garapenerako ezin besteko ezaugarria den arren, nire ustez, garrantzi gehiegi ematen zaio *“Urtxintxa”* proiektuan eta emakume eta gizonen arteko aukera berdintasuna izateak duen garrantzia bezalako baloreak ikusezinak bilakatzen ditu.

Irakaslearen gidaliburua irakurri ondoren, generoaren ikuspegitik landuagoa egotearen falta sumatu dut. Marko pedagogikoan, irizpide metodologikoetan eta curriculumaren deskribapenean aniztasuna eta ikuspegi eraikitzaile kontzeptuak aipatu arren, generoaren ikuspegitik neska eta mutilen arteko aukera berdintasuna eta diskriminazioaren bazterketaren inguruan erlazionatutako ezer gutxi aurkitu dut. Gustatuko litzaidake hau aipatzeak zentzurik izango ez zuen gizartean bizitzea, emakumeen eta gizonen arteko berdintasuna bistakoa eta jakina izatea, baina tamalez ez da horrela.

Proiektu honen inguruan egingo dudana analisia, Haur Hezkuntzako 3.mailan gai bakoitza lantzeko erabiltzen dituzten horma irudietan oinarrituko da. Gaiaren erdigunea edo ardatza dira irudi hauek eta unitate didaktiko bakoitza izango denaren isla direla esan dezakegu. Hiru karpetetara banatutako hamabi gai osatzen dute gidaliburu hau. Proiektu zabala denez gero, irizpide zehatzik gabe bost gai aukeratu ditut hauetan sakondu ahal izateko.

Bost gai hauen ardatz diren horma irudiak aztertuko ditut. Metodo eta materialen inguruan hitz egitean aipatu dudana bezala, lehenengo horma irudi bakoitzean aurkitzen ditudan ezaugarri kuantitatiboak eta genero diskriminazioa ikusten dudana marrazkietan, irudikatutako pertsonen jarreretan, janzkeran eta egoeretan adieraziko dut. Behin lau irudiak banan-banan aztertu ditudalarik, *“Urtxintxa”* proiektuan ikusi dudana Nieves Blanco Garcíak proposatzen dituen galderekin analizatuko dut.

2. u.d. Gaia: Garraioak eta bidaiak

Izenburua: Munduari biraka

Esan bezala, gai berria lantzen hasten diren lehenengo egunean *“Urtxintxa”*-k eskaintzen duen horma irudia aztertzen dute. Irakasleak denbora luzea ematen dio ariketa honi; hurrei irudian agertzen diren espazio banaketan, pertsonai desberdinen eginkizunean eta objektu eta apaingarrien kokapenean erreparatzera bideratzen die. Irakasleen helburu nagusia hizkuntza lantzea da – hiztegia, ezkerrean/ eskuinean, goian/ behean ... - eta ahaztu egiten dute irudi hauek baloreak eta estereotipoak transmititzeko duten indarraz. Hona hemen *“Garraioak eta bidaiak”* unitateko horma-irudia eta ardatz nagusia:

6 .Irudia." Garraioak eta bidaiak" horma irudia

Horma irudi honetan garraiobide mota desberdinak ikusten ditugu, bakoitza bere testuinguruan kokatuta. Lehenengo eszenatokian, tren geltokian ematen den egoera arrunta dugu – informazio bulegoan galdezka dagoen pertsona bat, trenetik jaisten ari

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

den mutil bat, igotzen ari den beste bat, adin guztietako pertsonak agertzen dira... -. Ondoan dagoen irudian, errepidetik ibiltzen diren garraioak ditugu – autobusa, taxia, kamioia eta txirrindula- eta bertan etnia desberdinetako emakume eta gizon helduak. Beheko partean, haurrentzat ez ohikoenak diren egoerak agertzen dira, aireportua eta itsasontzi bat portuan. Bi eszena hauek urrunetik ikusiak daude eta zaila egiten da kasu batzuetan neska edo mutila diren jakitea.

Irudian agertzen den emakume eta gizon kantitateari dagokionez, nahiko desorekatua dagoela esan dezaket. Itsasontziaren irudia kontuan hartu gabe – oso urrun ikusten dira gehienak eta anbiguotzat emango nituzke gehienak- agertzen diren 34 pertsonetatik 10 baino ez dira emakumezkoak, hau da, %29,4 emakumezkoak dira eta %70,6 gizonetzkoak. Alde handia dago batzuen eta besteen artean.

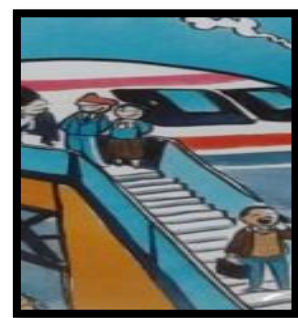
Esan beharra daukat gizon eta emakume kantitatea zenbatu baino lehen, talde misto orekatua zela iruditu zaidala. Agian eszena nagusiak edo behintzat niretzat deigarrienak ziren momentuetan – treneko gidaria eta kanpoan seinalatzen dagoen gizona, hegazkineko laguntzaileak, maletak autobusera igotzen dagoen heldu talde ... - gizon eta emakumeak identifikatu ditudanez, genero aldetik orekatua egongo zenaren sentazioarekin gelditu naiz.

8.Irudia. Horma irudiako tren gidaria

Orduan, kopuru aldetik emakumezkoak gizonen erdia baino ez badira, zergatik izan dut sentazio hori? Nire ustez, horma irudi honetan batzuei eta besteei eman dizkieten jarrera eta rolengatik izan

da. Hemen ikusi ditzakegun bi eszenak izan direlako niretzat deigarrienak. Alde batetik, treneko gidaria emakumezkoa bezala irudikatu dutelako eta bestalde, hegazkinaren zerbitzariak agertzen direlako atean eta emakume eta gizon bat jarri dituztelako.

7.Irudia. Horma irudian agertzen diren hegazkin zerbitzariak

Nahiz eta koloreen banaketa estereotipatua ez egon - emakumeak eta gizonak antzeko koloreekin marraztu dituzte- agertzen diren emakumezko gehienak gonarekin eta ile luzearekin irudikatu dituzte, gizon guztiak ile motzarekin eta prakarekin azaltzen diren bitartean – gehienak urdin kolorekoak-

2. u.d. Gaia: Udazkena

Izenburua: Zatoz hostoen eta perretxikoen erakusketara!

9.Irudia. "Udazkena" gaiko horma irudia

Hurrengo gaia “Udazkena” da eta hau irudikatzeko hosto era perretxiko erakusketa bat aukeratu dute. Irudian hiru plano desberdindu ditzakegu, lehen plano batean perretxiko eta hosto erakusketa agertzen da, bigarren plano batean haurrak jolasteko parke bat eta azkeneko plano batean haur sinbologian ohikoa den paisai estereotipatua.

Irudian agertzen diren pertsonaiek talde mistoa osatzen dute, 28 pertsonai agertzen dira eta horietatik 9 gizon irudikatu dituzte eta 7 emakume, gainontzeko guztiak identifikatzea ezinezkoa egin zaidanez anbiguotzat hartu ditut. Beraz, bistaz emakume edo gizon direnen artean %56,2 mutilak dira eta %43,8 neska.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Lehenengo planoan agertzen diren pertsonaien artean lanean daudenak eta aisian daudenak bereizi daitezke. Nahiz eta aisian daudenak emakumeak eta gizonak dira, lanean gizonak baino ez dira agertzen. Haurrak zaintzen lehenengo plano honetan behintzat gizon bat eta bi emakume marraztu dituzte.

Bigarren planoan, haurren parke bat ikusi dezakegu. Bertan lorezain lanak egiten dituen gizon bat agertzen da eta gainontzeko helduak emakumeak dira hurrei zaintzen. Beraz, hemen bi planoetan ikusitakoa elkartuz, lanean dauden pertsonai bakarrak gizonezkoak direla esan dezakegu eta haurrak zaintzen ari diren %80 emakumezkoak dira. Lan banaketa tradizionalaren aurrean aurkitzen gara hemen,

10. Irudia. "Udazkena" Horma irudian agertzen diren genero estereotipoak agian gaineko begirada bat bota ezker konturatu ere egingo ez ginateke, baina gure haurrak orduak pasatzen dituzte horrelako irudietara begira.

Janzkerari dagokionez, aurreko irudiarekin gertatu den bezala emakume gehienak gona eta ile luzearekin jantzi dituzte eta gizonak prakekin. Emakume eta gizonen arte jarrera desberdinak ikusten dira hemen. Emakumeei zoriontasun eta alaitasun aurpegiak ikusten zaie edo bestela kezka aurpegia. Gizonezkoak berriz, nahiz eta lehenengo planoan agertzen dena irribarre bat izan, arreta deitzen duten beste bi pertsonai maskulinoek – lehenengo planoan hurrekin agertzen dena eta lorezaina-haserre daudenaren sentsazioa helarazten dute.

Hirugarren planoak ez du generoaren ikuspegitik ezer aipatzeko aukerarik ematen, baina arreta deitu dit hain estereotipatua izanagatik. Imanol Aguirrek *“Estereotipos, integración cultural y creatividad”* testuan aipatzen duen bezala, gure inguru sozialak

eskaintzen dituen irudikapen sinbolikoak agertzen dira hemen. Haurrentzat propio sortutako ikonoak dira plano honetan agertzen diren teilatu gorrietako etxeak, mendi berdeak, ortzadarra ...

4. u.d. Gaia: Gabonak

Izenburua: Dingilidron, gaur Gabon!

Gabonak baino lehen lantzen den unitatea dugu hau, genero ikuspegitik ikertzeko gai interesgarria da jostailuek dituzten konnotazio sexistak aztertzeko aukera ematen digulako. Abenduak 24ean haurrek bizitzen dituzten bi momenturik berezi eta hunkigarrienekin topatzen gara horma irudi honetan.

11.Irudia. "Gabonak" gaiko horma irudia

Ezker aldean Olentzerorekin kalejiran ikusi ditzakegu umeak eta eskuineko eszenan, opariak irekitzeko garaian.

Horma irudi honetan adin desberdinetako 17 pertsona irudikatu dituzte, 10 neska, 5 mutil eta atzeko aldean agertzen den lagun taldean identifikatu ezin ditudan bi pertsona gehiago- %58,8 gizonezkoak dira, %29,4 emakumezkoak eta %11,7

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

identifikatu ezin direnak-. Dena den, esan beharra dago lehenengo planoak orekatuagoak direla neska eta mutil bat ipini dituztelako.

12.Irudia. Mutilak eta neska bat kalejiran

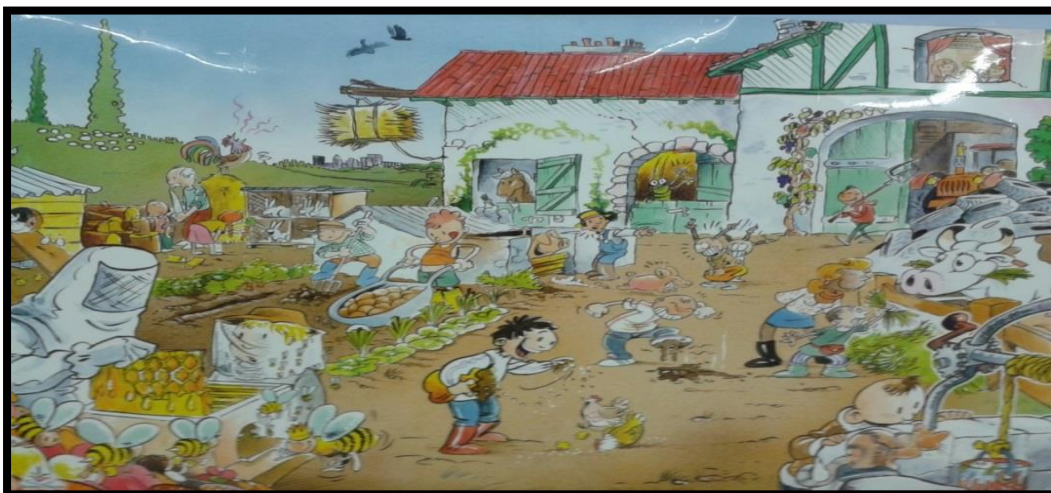
Kalejiraren lehenengo planoan neska eta mutil bat agertzen dira jantzi tipikoekin Olentzero eramaten. Bigarren planoan, berriz, abesten edo parrandan dabilzan lagun taldea azaltzen da. Lagun talde horretan neska bakarra dago, beste guztiak mutilak direla esan dezakegu. Gizonak kalejiran abesten eta dantzatzen dauden bitartean, non imajinatu behar ditugu emakumeak?

Bestalde, eskuineko argazkiaren lehen planoan neska eta mutil bat agertzen dira bakoitza bere opariarekin. Neskaren oparia pelutxe bat da eta mutilaren hegazkina. Gure gizartean bizi den norbait eszena honekin harrituko litzateke? Ez dut uste, hedabideen influentziarekin eta gure ingurutik geureganatu ditugun rol eta estereotipoengatik kutsatuak, horrelako momentuak bizi izan ditugulako askotan gure eguberri eta urtebetetzeetan.

13.Irudia. Opariak irekitzeko mometua

10. u.d. Gaia: Udaberria Izenburua: Txio-txio txoriak

14.Irudia. "Udaberria" gaiko horma irudia

Udaberriaren inguruan mintzatzeko, baserri baten horma irudia eskaintzen dute, bertan egiten diren lan desberdinak irudikatu dituzte. Irudi honetan sexuen araberrako diskriminazioa argi eta garbi ikusten da. Alde batetik, agertzen diren 18 pertsonetatik 5 bakarrik dira emakumezkoak, hau da %27,7. Oso deigarria eta esanguratsua da baserri batean baratzean eta animaliekin lanean gizonezkoak %66 izatea.

Gainera, agertzen diren emakume kopuru txiki horrekin ere, lan banaketa desorekatuan ere nabaria da. Gizonezkoak baratza landu, eztia bildu eta egurra mozten ari diren bitartean, emakumeak lan egin gabe animaliei begira daude edota hauei janaria ematen, baina lanean egon baino aisialdi daudela antzematen dute.

15.Irudia. Mutil bat baratzean lanean

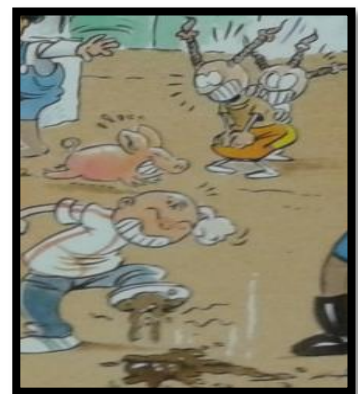
16.Irudia.

Emakume bat behiari begira

Deigarria da gizonezkoek baserrian ibiltzeko arropa egokia daramaten bitartean, emakumezkoak gonarekin irudikatzea. Aurreko horma irudietan ere emakumeak egoera gehienetan gonekin marrazten dituztela ikusi dut, baina horrelako egoeran ere horrela jantziak agertzea harrigarria iruditzen zait.

Bestalde, aipatzekoa da aisialdian

dabiltzaten neska-mutilen jolasak, aurpergiaren espresioa, adierazpena .... Mutila lokatzarekin zikintzen ari den bitartean, neskak txerri txiki batekin izutuak daude. Nesken aurpegiak beldurra eta ikara helarazten digute eta mutilaren

espresioa berriz, haserrea eta malizia. Kasualitatez esleitu ote zaie izaera desberdin hauek neska eta mutileei?

17.Irudia. Neskak izutuak, mutila lokatzean jolasean

Argi eta garbi dago ezetz, kontzienteki edo inkontzienteki sortuak dauden edo ez nik ez dakit, baina ziurtatu dezaket kasualitatea ez dela. Gure gizartean emakumezkoak eta

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

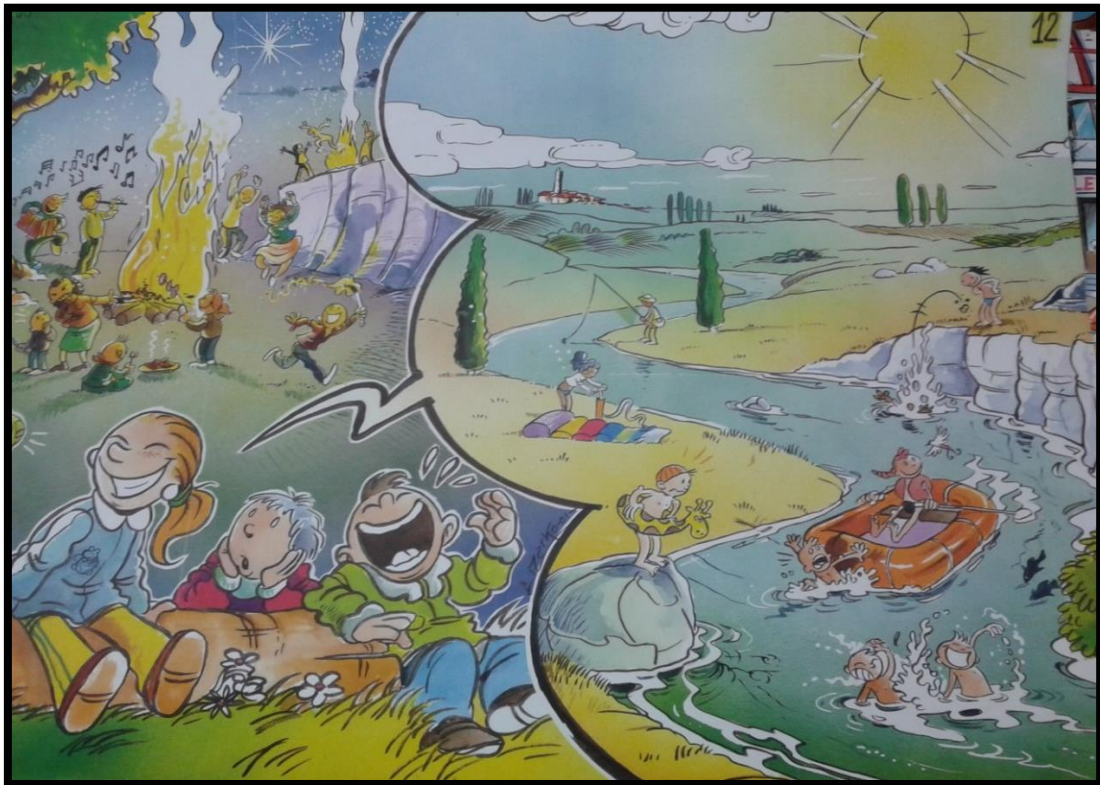

gizonezkoak barneratu ditugun rol eta inposatutako izaerak erreproduzitzen dituzte margolari askok nahita edo nahi gabe.

12. u.d. Gaia: Oporrak eta San Joan sua

Izenburua: San Joan sua, oporrak

Ikasturtea amaitzeko *"Oporrak eta San Joan sua"* lantzea proposatzen du *"Urtxintxa"* proiektuak. Izenburuak aipatzen duen bezala, horma irudia bi eszena horietan banatu dituzte; alde batetik San Joan sua eta bestetik oporrak irudikatzen duen paisaia. Ezkerreko aldean dagoen neskaren etorkizunerako planak dirudi eskuineko eszena, askotan jolasten dute horrelako efektuekin.

18.Irudia. "Oporrak eta San Joan sua" gaiko horma irudia

Horma irudian agertzen diren helduen eta haurren artean 21 pertsona dira, hauetatik 15 gizonezkoak dira eta 6 emakumezkoak. Hau da, irudi honetan irudikatu dituzten pertsona guztien artean % 28,5 baino ez dira emakumezkoak. Berriz ere soilik

kopuruari erreparatuz, alde handia ikusi dezakegu agertzen diren gizonezkoen eta emakumezkoen artean.

Pertsonaiei eman nahi izan dieten izaerari dagokionez, neskak eta mutilak helarazten duten sentazioak oso desberdinak direla esan beharra dago. Ezker aldean hain nabaria ez den arren, eskuineko eszenan mutilak urarekin jolasean, harrietatik salto egiten eta arrantzan ari diren bitartean, neskak lasai eguzkia hartzen edo txalupan ibiltzen ari dira.

19. Irudia. Bi mutil uretan jolasean

20. Irudia. Neska bat paseatzen

Neska eta mutilak irudikatzean izaera, jarrera eta jokabide desberdinak esleitzea oso arrunta da, baina irudia sakon eta ikuspegi finko batetik begiratzera jartzen ez bazara zaila egiten da honetaz konturatzera. Bestalde, jendea konturatzen bada ere batzuei zaila egiten zaie hau diskriminaziotzat hartzea, pertsonaiak izaera hauekin irudikatu izanari zergatia aurkitzen baitiote. Errealitatean ere horrelako jokabideak desberdintzen direlako gizonezko eta emakumezkoen artean, normalean emakumeak gizonak baino lasaiagoak, xumeagoak, gozoagoak ... direla pentsatzen ohi dugu gizonezkoak gordinagoak, basatiagoak eta dibertigarriagoak diren bitartean. Emakume eta gizonezkoen izaera batzuk edo besteak lotzea gizartean ikasi ditugun rol eta estereotipoekin ez ote du loturarik izango?

Testu honen eskuinaldean handitu dudana eszenan ere rol banaketa hau ikasi dezakegu. Nahiz eta emakume bat gizonezkoekin dantzan egon, beste horma irudietan ikusi ahal izan dudana bezala, emakume bat bere semeari errieta

21. Irudia. San Joan suan dantzan

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

botatzen ari dio. Orain arte ez dut irudi batean ere ikusi gizon batek ardura hori hartu izana, gutxitan agertzen dira gizonetzkoak umeeekin eta agertzen direnean jolasean edo elkarrekin ongi pasatzen irudikatzen dituzte.

Bestalde, irudi honetan ere janzkeran egiten duten bereizketa nabaria da; emakumeak gonarekin irudikatu dituzte berriz ere eta gizonetzkoak praka eta kamisetarekin. Egoera batzuetan gona edo soinekoekin marraztea ongi legoke, baina baserrian egoteko edo mendian egoteko ere horrela jantzi behar dituzte emakume eta neska guztiak? Ez dut uste gaur egun ematen den zerbait denik.

4.4. **Horma irudien azterketa orokorra** 4.4

Horma irudi hauek haurrek hilerok lantzen dituzten gaien ardatza dira. Hauen inguruan eraikitzen dituzte landuko dituzten ariketa gehienak eta hilabete osoan zehar izango dituzte gelan jarrita. Irakasleek ere gaiari buruz hitz egiteko orduan asko erabiltzen duen baliabidea dugu hau. Aurreko orrietan egin dudana analisiaren antzeko azterketa bat egiten dute haurrekin, baina genero ikuspegitik egin beharrean haien hiztegia lantzerantz behartzen dieten errekurtsioak bilatuz. Irudi hauetan aurkitu ditudan sexismo adierazle eta marka guztiekin azterketa interesgarria egitera gidatu ahal ditugu ikasleak. Fernando Hernández-ek proposatzen duen ikuspegi analitiko geureganatuz, irudi hauek bidaltzen dituzten mezuen aurrean ikasleen begirada kritikoa hezten saiatu beharko dira hezitzaileak (Hernández, 2007).

Orain, Nieves García-k proposatzen dituen galderetan⁹ oinarrituta horma irudi guztiak aztertuko ditut modu orokor batean, horrela *“Urtxintxa”* proiektuak normalean erabiltzen dituen errekurtsio plastikoak eta ze neurritara arte estereotipatuak dauden edo ez kontziente izango naiz. Lau zatitan banatuko dut nire analisia; erabiltzen dituzten irudi motak aztertzen hasiko naiz, nor irudikatzen duten eta zeini ematen dioten protagonismoa analizatuko dut ondoren, hauei esleitzen dizkieten izaera eta

---

⁹ Metodo eta materialen atalean agertzen dira galdera guztiak zehazturik.
Olga SANZ GONZÁLEZ

jarrerekin jarraituko dut eta bukatzeko emakumezkoek eta gizonetzkoek egiten dituzten ekintzak bereiziko ditut.

Haurrentzat propio sortutako sinbologia eta marrazki motekin sortuak daude horma irudiak. Nahiz eta hezkuntza proiektu baten parte izan, telebistan ikusi ditzakegun marrazki bizidunekin ez dute alde handirik. Agertzen diren paisaiak oso estereotipatuak dira, batez ere azken planoetan agertzen direnak, teilatu gorriak dituzten etxeak, mendi triangulu berdean, eguzkia, ortzadarra, erreka eta zeru urdinak ... agertzen dira kolorez betak- nire ustez saturatuegiak dira irudiak-. Pertsonaien aurpegiak eta janzkerak ere ez dira oso errealak, aurpegiak marra eta borobil itxura sinpleekin irudikatu dituzte eta arropak gehienetan antzekoak dira. Ezaugarri hauek haurren kultura bisualetik gertu daude, baina bizitzen duten errealitatetik urrun.

Horma irudietan agertzen diren emakume eta gizonen kopurua desorekatua izan da irudi guztietan. Aztertutako bost irudien artean bakarra aurkitu dut nahiko orekatua zegoena - %43,8 dira emakumezkoak-, beste guztietan emakume kopurua %28aren inguruan dago. Nire ustez, hezkuntza sistemarako propio prestatutako material berri batean aurkitzen diren irudiei buruz hitz egiten egoteko desberdintasun beldurgarria. Protagonismoaren banaketari dagokionez, lehenengo planoetan neskak eta mutilak sartzen saiatzen dira eta azkenekoan neskaren ametsa da horma irudiaren eszena erdia.

Margolariak pertsonai bakoitzari izaera, jarrera eta jokabide bat eman die kontziente edo inkontzienteki. Ezaugarri hauen zergatia eta dakartzaten diskriminazioa modu egokian lantzen ez bada hurrekin, filtrorik gabeko balore eta estereotipo igorlea bilakatu daiteke. Emakumezkoen aurpegian identifikatu daitezken espresioak eta sentimenduak bi taldeetan sailkatuko nituzke; alde batetik, emakume eta neska batzuen aurpegiak alaitasuna, lasaitasuna eta gozotasuna helarazten didate, paisai edo momentu horretan kezkarik ez dituzten pertsonaiak balira bezala. Bestetik, haserre,

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

haurrei errieta botatzen edo izuturik dauden emakumeak aurkitu ditut, haien ardurarik handiena haurren zainketan edo inguruko pertsonaietan egongo balira bezala.

Gizonezkoen artean ere jarrera eta espresio desberdinak aurkitu daitezke, baina gehienetan borroketan, zikintzen eta basatiarena egiten edo lagunekin dibertitzen ari dira. Emakume eta gizonei rol eta jokabide desberdin hauek esleitzea kausalitatea izango da edo irudikatu dituen pertsona gure kultura popularraren genero rol eta estereotipoekin kutsatuta horrela erreproduzitu ditu?

Generoaren araberako desberdintasun hau lan banaketan ere aurkitu dezakegu. Egia da aukeratu ditudan horma irudi hauetan ez direla agertzen lanean dauden pertsonai gehiegi, ez femeninoak ez maskulinoak, baina agertzen direnak gizonezkoak dira. *“Udazkena”* gaian lan produktiboa egiten irudikatu dituzte sarrera saltzailea eta lorezaina, horma irudi honetan emakume asko haurrak zaintzen agertzen dira, baina ez dakigu zergatik ari diren. *“Udaberria”* gaian oso ageria da lan banaketa desorekatua, gizonezkoek baserriko lanak egiten dituzten bitartean – animaliei janaria eman, baratza zaindu, eztia bildu ... - agertzen diren emakumeak – oso emakume gutxi agertzen dira- animaliei begira eta hauekin izutuak agertzen dira lanik egin gabe. Errealitatera hurbiltzen den egoera bat da hau? Hurbiltzen bada ere, zergatik ematen da lan banaketa hau?

Aztertu ditudan ezaugarri hauekin nahikoa izan dut generoen arteko desberdintasuna ematen dela esateko. Horma irudietan aurkitu ditudan bereizketak ez dira ekitatiboak, beraz genero femeninoari diskriminazio negatiboa egiten zaiola esan dezaket, neskak eta emakumek baitira gutxien agertzen direnak eta haien ekintzak eta lanak gizonezkoenak baino mugatuagoak direlako.

Egia esan, asko harritu nau horrelako desoreka aurkitzeak. Irudien analisiarekin hasi baino lehen esan dudana bezala, *“Urtxintxa”* Euskal Herriko ikastetxe askotan erabiltzen den eta hainbat urtetan behin berritzen den proiektua izanda, genero berdintasuna

edo ekitatea hobeto landua izatea espero nuen. Orain, proiektu hau erabiltzen duten ikastetxeen irakasleen eskuetan gelditzen da irudi hauen analisi egokia egite haurrekin. Aukeratu duten proiektuak egiten duen diskriminazioaren aurrean begirada kritikoak hezi beharko dituzte.

4.5. Elkarriketak 4.5

Behin ikastetxe honetako HH 3.mailako haurren hezkuntza sisteman erabiltzen duten kultura bisualaren zati bat aztertu nuela, irudi hauek igortzen dituzten mezuak nola haurrek berenganatzen dituzten ikusteko jakin-mina sortu zitzaidan. Kontziente nintzen haurrek hezkuntza sistematik jasotzen duten kultura bisuala honen zatitxo bat besterik ez denaz eta eskuratuko nituen erantzunak ez zirela ikertutakoarekin zuzenean lotuak egongo. Beraz, nire galderen artean telebistan gehien ikusten dituzten marrazki bizidunak zeintzuk diren galdetzea erabaki nuen, modu honetan material didaktikotik eta telebistatik jasotzen dituzten mezuen arteko azterketa txiki bat egiteko aukera izango nuke.

Gauzak horrela, nire ustez, genero rol eta estereotipoak gehien ikusten diren ezaugarrien inguruan sortu nituen lau galdera. Haur Hezkuntza 2. Zikloko haurrei egiteko prestatu nituen galderak, baina 3 urtekoenen gelan ezinezkoa egin zitzaidan erantzunak lortzea. Lehenengo mailako haurrak oso txikiak dira eta galderetan kokatzea eta erantzun bat bilatzea oso zaila egin zitzaien, beraz lortu nituen erantzunak oso anbiguoak zirenez eta minutu batetik bestera aldatzen zitzutenez nire azterketatik kanpo utzi nituen. Beraz, 4 eta 6 urte bitartean dauden haurrei honako galdera hauek proposatu nizkien. Momentuan zenbait galdera moldatu edo luzatu nituen haurraren arabera, hobeto ulertu zezaten:

1. Zein da gehien gustatzen zaizuen marrazki biziduna?
2. Zein da zuen kolorerik gustukoena?
3. Etxean edota eskolan, zein jostailurekin gustatzen zaizue gehien jolasteko?
4. Denbora librean, zein da gehien erabiltzen duzuen txokoa? (Ikastolakoa)

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Kultura bisualaren inguruan bildu ditudan ezagupen eta dokumentazio guztiarekin eta praktikan egon naizenean haien jokabide eta jarreretan ikusi dudanagatik, galdera hauen erantzunen inguruan honako hipotesi hauek egin nituen:

- Antzeko marrazki bizidunak ikusiko dituzte haur gehienek, neskak eta mutilak.
- Marrazki bizidun hauetan agertuko diren pertsonaiak gizartean ezarritako genero estereotipo jakin batzuei erantzungo diete.
- Neska gehienek kolore arrosa eta morea esango dute.
- Mutil gehienek urdina eta gorria.
- Mutil gehienek kotxeekin, super-heroiekin eta "*Playmobil*" antzeko jostailuekin ibiliko dira.
- Neska gehienak, berriz, etxetxoekin eta panpinekin ibiltzen direla esango didate.
- Neskek denbora librean gehien erabiltzen duten txokoa etxe txokoa izango da eta mutilek gehien erabiltzen dutena eraikuntza txokoa.
- Adin tarte honen barruan dauden haurren artean ez da desberdintasun handirik egongo erantzunetan.

Hurrek emandako erantzunekin ondorengo orrietan aurkitzen diren taulak sortu nituen. Modu honetan ondorioak ateratzeko orduan informazioa ordenatuta izango nuen eta erantzunen arteko alderaketa egitea errazagoa. Lehenengo, banan-banan aztertu nituen maila bakoitzean emandako erantzunak modu oroko batean eta ondoren guztien datuekin azterketa sakonago bat egin nuen.

1.TAULA. HAUR HEZKUNTZA 2. MAILA (4-5 URTE)

18 IKASLE	MUTILAK (7)	NESKAK (11)
MARRAZKI BIZIDUNAK	<i>"Dora la Exploradora"</i> (3) <i>"Bob Esponja"</i> (3) <i>"Rayo Mcqueen"</i> (1) <i>"Spider Man"</i> (1) <i>"Phineas y Ferb"</i> (1) <i>"Gormitiak"</i> (1)	<i>"Dora la exploradora"</i> (2) (5) <i>"Bob esponja"</i> (6) <i>"Los animales mecánicos"</i> (1) <i>"Hello Kitty"</i> (1) <i>"Peppa Pig"</i> (2) <i>"Doraemon"</i> (1) (1) <i>"Famboy y Chum Chum"</i> (1)
KOLOREAK	Gorria (3) Urdina (3) Txuria (1)	Arrosa (6) Morea (1) Urdina (1)
JOSTAILUAK	Kotxeak (3) <i>"Barbie bailarina"</i> (1) Traktoreak (1) Pistolak (1) Zaldiak (1)	<i>"Barbie"</i> (3) Panpinak (4) Pelutxeak (2) Puzzleak (1) <i>"Spider Man"</i> (1)
KLASEKO TXOKOAK	Etxe txokoa (4) Plastika txokoa (1) Liburu txokoa (1) Eraikuntza txokoa (1)	Etxe txokoa (10) Puzzle txokoa (1)

*Marrazki bizidun bat baino gehiago esan zidaten batzuk, beraz, lehenengo aukera beltzez agertzen da eta bigarrena gorriz.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik /
Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Galdetegiarekin hasi baino lehen egin nituen hipotesiak errealitatearekin bat zetozela ikusi nuen berehala eta tauletan argi eta garbi antzematen da. Marrazki bizidunei dagokionez, bat baino gehiago esaten zidatela ikusi nuenean, lehenengo gehien gustatzen zitzaiena esatea eskatu nien eta gero nahi izatekotan bigarren bat – gorriz adierazi ditut bigarren aukera moduan esan zizkidatenak-. Gehien gustuko duten marrazki bizidunetan ez da desberdintasun handirik nabarmentzen. Bai neskek bai mutilek, *“Bob Esponja”* eta *“Dora La Exploradora”* esan zuten lehenengo erantzun moduan.

Bigarren bat esan zidatenean, hor bai neskek *“Peppa pig”*, *“Hello kitty”*, *“Doraemon”*, *“Los animales mecanicos”* eta *“Famboy y Chum Chum”* esan zidaten, mutilek *“Gormitiak”*, *“Rayo Mcqueen”*, *“Spider Man”* eta *“Phineas y Ferb”* aukeratu zituzten bitartean. Aurrerago marrazki bizidun hauen argazkiak aztertuko ditut eta neskek eta mutilek esandakoen artean alde handia dagoela – pertsonaien janzkeran, jarreran eta roletan eta marrazki tipologian- ikusiko dugu.

Koloreen inguruan espero nituen erantzunak jaso nituen; bi salbuespen izan ezik, neska guztiek arrosa – gehiengo arrosa- eta morea esan zidaten eta mutilek urdina eta gorria. Kasualitatea izango da gure errealitatean aurkitzen ditugun kolore anitzen artean haur guztiek kolore berdinak aukeratzea? Errealitate berdinean bizi baldi bagara guztiok, zergatik egongo da hainbesteko aldea neskek eta mutilek gehien gustuko duten koloreen artean? Genetikoa den zerbait aukeraketa hau egitera eramatea posiblea da?

Jostailuekin gauza bera gertatu da, nire hipotesi guztiak bete dira. Salbuespenak izan dira, mutil batek *“Barbie”* panpina gustuko duela esan dit eta neska batek *“Spider Man”*, baina hemezortzi haurren artean bi baino ez dira izan salbuespenak. txokoak aipatzerakoan, nire hipotesi bat apurtu dute – bestea ez, neska gehienek etxe txokoa aukeratu dute-, bai neskek eta bai mutilek etxe txokoa aukeratu dute. Gure gizartean lau urte baino ez daramaten pertsonatxo hauek hain kutsatuak badaude, zenbat rol, estereotipo eta portaera izango ditugu helduok geureganatuak?

2.TAULA. HAUR HEZKUNTZA 3.MAILA (5-6 URTE)

24 Ikasle	MUTILAK (12)	NESKAK (12)
MARRAZKI BIZIDUNAK	<i>"Bob Esponja"</i> (4) (1) <i>"Fumboy y Chumchum"</i> (1) (2) <i>"Pokemon"</i> (2) (1) <i>"Ben 10"</i> (2) <i>"Phineas y Ferb"</i> (1) <i>"Gormiti"</i> (2) <i>"Super Man"</i> (1)	<i>" Bob Esponja"</i> (3) (1) <i>"Doraemon"</i> (2) <i>"Printzesen pelikulak"</i> (2) (2) <i>" Pocoyo"</i> (1) <i>"Peppa pig"</i> (1) (1) <i>"Winx"</i> (3) (1) <i>"Barbie"</i> (1) <i>"Dora La Exploradora"</i> (1)
KOLOREAK	Urdina (9) Berdea (3)	Morea (4) Urdin argia (3) Berde argia (2) Arrosa (1) Laranja (1)
JOSTAILUAK	<i>"Spider Man"</i> (2) Kotxeak (5) <i>"Playmobil"</i> (1) <i>"Scalextric"</i> (1) Animaliak (2) Baloia (1)	Printzesak (1) <i>"Peppa pig"</i> (1) Panpinak (3) Etxetxoak (2) Margoak (2) Arropa jantzi (1) Konsola (1)
GELAKO TXOKOAK	Eraikuntza txokoa (7) Plastika txokoa (3) Etxe txokoa (2)	Etxe txokoa (8) Eraikuntza txokoa (2) Plastika txokoa (2)

*Marrazki bizidun bat baino gehiago esan zidaten batzuk, lehenengo auker beltzez agertzen da eta bigarrena gorriz

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Marrazki bizidunetan, lau urtekoen gelan baino nabariagoak dira desberdintasunak. Lau urtekoek aipatu dizkidaten marrazki bizidun berdinak esan dizkirate, edo oso antzekoak behintzat, baina *“Bob Esponja”* izan ezik, neskek eta mutilek ikusten dituztenak desberdinak dira. Badirudi gehioz eta handiagoak izan, geroz eta nabarmenak direla telebistan aukeratzen dituzten marrazki bizidun esterotipatuak. Neskek *“Winx”*, *“Peppa Pig”*, *“Barbie”*, *“Dora la exploradora”*, *“Pocoyo”*, *“Printzesen pelikulak”* eta *“Doraemon”* esan didaten bitartean, mutilek *“Pokemon”*, *“Fumboy y Chumchun”*, *“Ben10”*, *“Spider Man”*, *“Phineas y Ferb”* eta *“Gormiti”* esan didate. Aurrerago ikusiko dugu banaketa honen ondorioak.

Koloreei dagokionez, mutil guztiek urdina eta berdea esan didate – nire hipotesiak egiteko orduan kolore berdea ahaztu zitzaidan, baina ez zait aukeraketa hau arraroa egin- eta neskak kolore desberdinak aukeratu dituzten arren, morea izan da gehien aipatu dutena. Esan beharra daukat, mutil gehienek urdina esaterakoan urdin iluna zela azpimarratu didatela eta berdea eta urdina aukeratu duten neska guztiek, berriz, kolore argiari buruz ari zirela esan didate. Zergatik izango da xehetasun hau hain garrantzitsua haientzat? Zergatik neskek nahiago dituzte kolore argiak eta mutilek ilunak?

Jostailuen inguruan esango zidatenari buruz ez nuen zalantzarik, haiekin bi hilabete pasa ondoren aukeraketa desberdin honetaz oso kontziente nintzen. Neska gehienek etxetxoak, panpinak – printzesak, *“Peppa Pig”* ... - eta margoak hartu zituzten jostailu berezientzat. Mutilek, berriz, kotxeen inguruko jolasak esan zizkidaten gehienek. Kasualitatea izango da emakumeei esleitutako papera ama eta etxeko andre bikainarena izatea eta txikitatik horrelako jolas sinbolikoetan ibiltzea? Genetikoa izango da haur gehienek txikitatik kotxeengan duten obsesioa?

Gelako txoko bat aukeratzeko esan nienean ez zuten zalantzarik izan, neska gehienek etxe txokoa aukeratu zuten eta mutil gehienek eraikuntza txokoa. Bi neskek eraikuntza txokoa esan zidaten arren, txoko hau dendetara jolasteko erabiltzen zutelako gustuko zutela esan zidaten, ez mutilak bezala kotxe eta animaliekin ibiltzeko.

Olga SANZ GONZÁLEZ

4.6. Orokorra 4.6

Planteatu ditudan galderen erantzuna aurkitzeko, orain arte analizatutako irudiekin – Ikastetxeko pasabideetan aurkitutako informazio kartelak eta “*Urtxintxa*” proiektuko horma irudiak- ez nuen informazio nahikorik nire ondorioak osatu ahal izateko. Nahiz eta irudi hauek neska eta mutilen jokabide, jarrera eta janzkeraren inguruko mezuak igorri, esate baterako, egin duten kolore aukeraketarekin erlazorik ez nuen aurkitzen. “*Urtxintxa*” emakume eta gizonen artean egiten duten kolore banaketa nahiko orekatua eta berdintsua da eta gelako neska mutilek aukeratu dituzten koloreen artean alde handia dago.

Orduan, haiek esandako marrazki bizidunetara jotzea erabaki nuen bertan hurrek aipatutako koloreekin eta jostailuekin erlazio zuzena aurkituko nuelakoan. “*Bob Esponja*” eta “*Dora la Exploradora*” izan dira neska eta mutilek komunean zituzten marrazki bizidunak.

22.Irudia. "Bob Esponja"

203.Irudia. "Dora la Exploradora"

Goian ditugun argazkietan marrazki bizidun bakoitzeko protagonistak aurkitzen ditugu. Gaur egun, esan dezakegu “*Bob Esponja*” mundu osoan gehien ezagutzen eta ikusten den marrazki biziduna dela. Itsaso azpian bizi den belaki honi gertatzen zaizkion istorioak modu koloredun eta dibertigarri batean azaltzen direla diote hurrek. Nik ikusi izan dudanez, ordea, bertan agertzen diren pertsonai, paisai eta ekintza guztiak

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

oso sinpleak eta irrealak dira. Nire ustez, nahiz eta begi bistaz haurrentzat prestatutako sinbologia eta marrazki tipologia izan, ez dira umeentzat propio egindako marrazkiak, batez ere igortzen dituzten mezuengatik eta ikuslegoa dibertitzeko duen moduagatik.

"Dora la Exploradora", berriz, haurrentzat bereziki sortutako marrazkiak dira. Dora-k ikusleei galdera batzuk proposatzen dizkie bere ekintzetan "parte-hartzeko", hurrek istorioaren parte direla sentiaraziz erakartzeko.

Bertan agertzen diren paisaiak nahiko estereotipatuak dira, paisai berdeak, zero urdinak, bidetxoak ... Hau da, umeentzat sortutako irudi guztietan ikustera ohituta gauden sinbologia, baina inoiz edo oso gutxitan errealitatean aurkitzen ditugunak. Agertzen diren koloreak asko dira, baina guztiak alaiak eta biziak, zergatik ez ditugu haur txikientzako marrazki eta irudietan errealitatean ikusten ditugun kolore desberdinak erabiltzen?

Horrela lortzen dugun gauza bakarra hurrei koloreen bitartez sentitzen dutena edo esan nahi dutena mugatzea da. Haientzat propio sortutako kultura bisualean erabiltzen diren kolore gehienak, oinarrizko koloreak eta kolore biziak badira, bestelako koloreak

24.Irudia. "Hello Kitty"

25.Irudia. "Doraemon"

ez dituzte haiekin erlazionatuko eta haien produkzioetarako ez dituzte erabiliko.

Ondoren, 4-6 urte bitarteko neskek aukeratu dituzten marrazki bizidunen argazkiak bilatu ditut hauek ere analizatu ahal izateko. Orokorrean gainera begi bista bat botaz, jakin dezakegu neska gehienek aukeratutako kolorea ingurutik berenganatu duten zerbaiten ondorio dela. Aipatu dituzten marrazki bizidun guztietan behintzat pertsonai femeninoa arropa arrosarekin irudikatu dute eta bistan da kasualitate hutsa ez dela. Nire galdera honako hau da; neskek kolorea arrosa aukeratzen dute marrazki bizidunetan behin eta berriz esleitzen zaielako edo marrazki bizidunetan ipintzen dute neskak kontsumitzaile talde zehatz bat bezala hartzen dutelako?

Argi dago neska gehienek kolore arrosa gustuko izatea ez dela ezaugarri genetiko bat, beraz gure kultura bisualetik berenganatu duten estereotipo bat dela esan dezaket zalantzarik gabe. Behin hau horrela barneratuta dugularik, kolore arrosa nagusitzen den marrazki hauek neska gehienek atentzioa deitza lan erraza bilakatzen da. Haien nortasun ezaugarrien barruan identifikatzen dutelako kolore hau eta erosoak eta horren parte sentitzen direlako. Marrazki bizidunekin gertatzen den modu berean, fenomeno hau aukeratzen dituzten jostailuetan aurkitu dezakegu. Ikerketa egin dudana ikastetxe honetan nesken artean %72-ak panpinak esan dizkirate – panpinen barne sartzen ditut pelutxeak, “Barbie” ak eta esan dizkidaten panpina zehatzak - gogokoen duten jostailu moduan. Hau ere genetikaren ondorio izango da edo aurretik aipatutako faktoreen ondorio?

21.Irudia. Panpinen iragarkiak

Neska gehienek aukeratu dituzten jostailuen iragarkietan neskak agertzen dira hauekin jolasean eta kolore arrosa da ia ikusten den

kolore bakarra. Modu honetan, mutilak jostailu hauekin identifikatuak sentitzea zailagoa egiten zaie eta batzuetan panpina batekin jolastea haien aukeretatik kanpo dagoela pentsa dezakete.

Kolore arrosa emakume eta nesken koloretzat hartzea noiz eta nola hasi zen ez dakit, baina argi dago gaur egun gure gizartean bizi garen guztiok erlazio zuzena egiten dugula inkontzienteki emakumezkoen eta arrosaren artean. Fenomeno hau pertsonen aukeratzeko gaitasuna mugatzen du txikiak garenetik kolore, jostailu, rol eta jokabide batzuekin identifikatuak sentitzen garelako eta beste batzuekin ez.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

Marrazki bizidunetara bueltatuz, neskek behin eta berriz errepikatu zidaten printzesen pelikulak eta marrazki bizidunak zirela gehien gustatzen zaizkienak. Printzesen pelikulak haurrak erakartzeko indar ikaragarria daukate eta hauek igortzen duten mezua eta bertan agertzen diren pertsonaien rolak eta jarrerak oso zehaztuak eta diskriminatzaileak dira. Emakumeak politak, argalak, goxoak, langileak eta obedienteak dira eta arazo baten aurrean aurkitzen direnean ez pentsa konponbidea bilatuko dutenik, aipatutako ezaugarriak izanda printze urdin bat etorriko da hauek laguntzera.

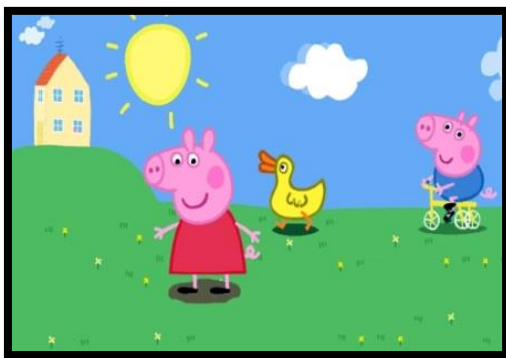

27. Irudia. "Disney"
printzesak

28. Irudia. "Winx"

Dena den, "Disney" printzesen bitartez helarazten dena orain dela hamarkada asko ematen den fenomeno da, ez nau horregatik gutxiago kezkatzen, baina badaude orain dela urte gutxi sortutako marrazkiak - gehien bat 0-6 urte bitarteko haurrek ikusten dituztenak- gehiago kezkatu nautenak. Aipatu dizkidaten marrazkien artean, "Peppa

29. Irudia. "Peppa Pig"

Pig"¹⁰ – beheko argazkian ikusi dezakegu- izan da gehien harritu nauena. Haurrentzat egindako marrazkiak gehienetan estereotipatuak eta sinpleak zirenaz kontziente nintzen, baina ez nuen espero hain besterako izango zenik.

Bost minututako iraupena duten "Peppa" txerritxoaren istorio txikiak dira kapitulu bakoitza. Goiko irudian marrazki hauen eszena bat ikusi dezakegu, protagonista – soineko arrosaz jantzita- bere anai txikiarekin – kamiseta urdinez jantzita- dago haien etxetik gertu. Imanol Aguirrek (2000) aipatzen zituen eskema grafiko, kromatiko eta plastikoen adibide bikaina dugu honako hau. Eszenan paisai bat irudikatu nahi izan

¹⁰ 2004.urtean Erresuma Batuan hasi ziren "Peppa pig" transmititzen eta egun munduko 180 herrialdeetako haurrek ikusten dute. Datu hau www.peppapig.com web orritik hartu dut 2013ko maiatzak 17 datan kontsultatua.

dutela antzeman daiteke, baina belarra, etxe bat, eguzkia eta hiru hodei baino ez dituzte margotu, eta nire galdera da; Zergatik? Haurrentzat zuzenduak dauden marrazkiak direlako?

Haurren errealitatetik oso urrun dauden marrazkiak sortzen dituzte, agian sinbologia simple horrekin hobetu ulertuko dituztelakoan? Nire ustez, horrelako ekarpenekin haurrek errealitate konplexua ulertzeko eta sentitzen dutena adierazteko baliabideak eta teknikak mugatu egiten dituzte. Komunikatzeko tresna preziatuena dute irudia eta haien kreatibitatea murrizten duten marrazki bizidun hauekin haur guztien adierazpen teknikak homogeneousatu egiten dituzte. Hona hemen adibide moduan, bost urteko lau neskek – bakoitza bere kabuz- egin zituzten marrazki libreak:

30.Irudia. 5 urteko nesken produkzio plastikoak

Bost urteko neska hauen marrazkiak estereotipoek haurrengan eragiten duten irudimen eta kreatibitate galera progresiboaren islak dira. Ez da kasualitatea hiru neska hauek paisai berdina irudikatu izana, haiek berez duten pertzepzio gaitasuna, gaitasuna intelektuala eta komunikatzeko gaitasuna marrazki hauetan ez da ikusten. Haien irudimen mundua askoz ere zabalagoa da edo behintzat izan beharko litzateke inguruan duten kultura bisualarekin hain kutsatuak egongo ez balira.

Orain arte aztertu ditudan marrazki eta produkzio guztiak neskek eskaini zizkidatenak izan dira. Mutilek ere haien marrazki bizidunak gustukoenak eta gehien erabiltzen dituzten jostailuak esan zizkidaten. Alde handia ikusi nuen nesken aukeraketekin, bai marrazki bizidunetan baita jostailuetan ere. Gehien aipatu zituzten marrazki bizidunak

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

"Gormiti", "Ben10", "Pokémon" eta "Super Man" izan ziren, hemen azpian ikusi ditzakegu batzuk.

31. IRUDIA. "Gormiti"

32. Irudia. "Ben10"

33. Irudia. "Pokémon"

34. Irudia. "Playmobil"

Mutilen artean arrakasta gehien dituzten marrazki bizidunak neskek aukeratu dituztenekin oso desberdinak dira, baina oso antzekoak haiek esandakoen artean. Hemen agertzen diren marrazkietan, pertsonai gehienek antzeko aurpegiak eta arropak dituzte eta nabaria da istorioak eta pertsonaien rola berdintsuak izango direla. Babestuak izan behar diren printzesak izan beharrean, edozein eragozpenei aurre egiteko gai diren mutilak dira orain protagonistak. Baten batean neskaren bat agertzen da bigarren plano batean, baina pertsonai gehienak gizonezkoak dira.

Koloreei dagokionez, neskek aukeratu duten kolore arrosa aurkitzea zaila egiten da eta mutilek esan dituzten koloreak, berriz, behin eta berriro errepikatzen dira pertsonaien arropetan eta inguruko apaingarri eta paisaietan. Urdina, berdea eta gorria dira hain zuzen, marrazki bizidun hauen oinarritzko koloreak.

Nesken kasuan gertatzen den modu berean, mutilek gehien gustuko dituzten koloreak ez dira bakarrik aukeratutako marrazki bizidunetan errepikatzen, jolasean ibiltzeko erabiltzen dituzten jostailuak ere kolore horietakoak dira. Erantzuna eman didaten haurren artean, %93,7k kolore urdina, gorria edo berdea aukeratu dute eta %62,5 kotxeak aukeratu dituzte gustukoak duten jostailua bezala; berriz ere kasualitatea?

Iragarki hauek telebistan eta eguberrietako aldizkarietan aurkitzen direnak dira. Askoz ere gehiago daude, baina egunak

35. Irudia. Kotxe iragarkia

36. Irudia. Kotxe iragarkia

bilatzen pasa ondoren antzekoak baino ez ditugu aurkituko. Egun, hasi dira baten batean diskriminazio hori leuntzearen intentzioarekin neskak eta mutilak integratzen, baina genero diskriminazio honi aurre egin gabe.

Haurren inguruan dagoen ikus kulturak hartzen dituen esparruen artean, telebista da genero diskriminazio nabarmenena helarazten duena. Tamalez, umeei telebistaren aurrean igarotzen dituzten orduan gehiegizkoak dira. Beraz, marrazki bizidunak eta iragarkiak guztiz barneratuak dituzte eta hauek transmititzen dituzten mezuak haien nortasunaren parte bilakatu dituzte. Hedabideek eta kanpoko beste zenbait estimulu haien irudimena eta jolas sortzaileak murriztu egiten dituzte eta haien jarrerak eta aukeraketa auresangarriak bihurtzen dituzte.

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

5. CONCLUSIONES

La discriminación tanto de género como de cualquier otra marca de identidad acarrea la limitación del desarrollo de nuestros niños y niñas. Durante la elaboración de este trabajo he podido reafirmar las ideas y saberes que tenía acerca de los mensajes que transmite la cultura visual diseñada para las niñas y niños y he sido consciente de la influencia que tiene en su manera de ver el mundo.

He podido comprobar cómo estas imágenes y programas infantiles modifican, empequeñecen o incluso hacen desaparecer la creatividad e imaginación de los niños y niñas, es decir, bloquean las mentes más despiertas y originales. Ningunean sus capacidades perceptivas, sensitivas e intelectuales convirtiéndoles en un grupo homogéneo de consumidores.

La imagen es la herramienta básica que tienen los niños y niñas para enfrentarse al mundo. Mediante sus representaciones plásticas expresan sus necesidades, emociones y deseos. Por tanto, creando para ellos una cultura visual simple y repleta de estereotipos no solo no les ofrecemos nuevas técnicas y posibilidades, si no que impedimos que ellos y ellas investiguen y desarrollen las suyas propias.

Antes de empezar con este proyecto creía, o por lo menos quería creer, que las carencias y limitaciones creativas que recibían de los medios de comunicación se suplirían en la escuela. Después de haberme documentado y haber analizado una pequeña muestra de las imágenes con las que trabajan en un centro educativo con ideas plurales, abiertas y coeducativas, me he dado cuenta de que en el ámbito educativo también hay mucho más por hacer de lo que imaginaba.

Obviamente la discriminación que he encontrado en los diferentes entornos infantiles no ha sido la misma. En los medios de comunicación he podido apreciar una clara discriminación de género que se esfuerza en homogeneizar a los más pequeños, sin la menor sutileza, ante unos intereses económicos concretos.

En la escuela sin embargo, creo que estas imágenes que muchas veces contienen elementos y mensajes discriminatorios, son más bien un reflejo de los roles y comportamientos que las personas que forman la comunidad educativa tienen inconscientemente asimilados y tienden a reproducir. La gran mayoría de las veces, estas imágenes son creadas por ilustradores profesionales, pero el profesorado debería tener la capacidad de identificar estas desigualdades sociales y encaminar a sus alumnos y alumnas a desarrollar una mirada crítica.

Los ojos libres y curiosos de los niños y niñas agradecerán cualquier idea nueva que les ayude a observar y analizar el mundo que les rodea. No es necesario que les contemos cuales son las carencias y los aspectos negativos de nuestro entorno social, basta con que les acompañemos y guiemos a que lo descubran por si solos. Si le das a un niño o una niña la oportunidad de investigar, te encontrarás con observaciones y conclusiones que un adulto seguramente sería incapaz de apreciar.

Las técnicas que ofrezcamos a nuestros niños y niñas deben de ir unidas a las necesidades de comunicación, expresión y transformación que tengan. Cada educador o educadora deberá de ser consciente del alumnado al que está acompañando, creando un nuevo espacio de posibilidades en el que sin ponerse por encima de ellos y ellas ayuden a desarrollar sus capacidades de percepción y representación. Este espacio deberá hacerles sentir acogimiento y seguridad para intentar hacer de nuestro alumnado personas críticas con la imagen, que la sepan disfrutar y realizar.

Centrándonos en la perspectiva de género, el profesorado de todas las áreas curriculares debería hacer un esfuerzo por visibilizar el trabajo y los logros de las mujeres a lo largo de la historia. Deberían intentar no contribuir al silenciamiento de la participación femenina ya que está repleta de interesantes perspectivas que en el entorno educativo nunca nos han mostrado. De esta manera la visión crítica del mundo que construirán los niños y niñas será mucho más completa y real. La historia

Haurren ikus kulturaren irakurketa eta interpretazioa generoaren ikuspegitik / Interpretación de la cultura visual infantil desde una perspectiva de género.

que aprendemos en la escuela nos hace creer que los hombres han sido quienes la han construido y que las mujeres les han acompañado en este camino.

Soy consciente de que esta tarea implica un esfuerzo mayor por parte del profesorado, ya que el material que suelen proporcionar las editoriales y los medios de comunicación no ayudan, pero también creo que las consecuencias de trabajar esta carencia en la educación acarrearán consecuencias positivas que harán que el esfuerzo haya valido la pena.

La discriminación de género es hoy un problema social del que la mayoría somos conscientes, pero que pocas y pocos hacemos el esfuerzo de enfrentarlo. Es un problema social que todas y todos podemos ayudar a erradicar o por lo menos a disminuirlo. La tarea de que nuestros niños y niñas no interioricen sin filtro los valores sexistas que absorben, entre otros, de la cultura visual está en mano de todas y todos. Debemos comenzar ya a construir y potenciar nuestra mirada más crítica para poder ayudarles a nuestros niños y niñas a construir la suya.

6. ERREFERENTZIAK

- Aguirre, Imanol (2000). Estereotipo, integración cultural y creatividad. En Hernández Belver, M. (ed) *Educación artística y arte infantil*. pp. 243-258. Madrid: Fundamentos.
- Aguirre, Imanol (2008) Las artes en la trama de la cultura. Fundamentos para renovar la educación artística. *Revista Digital do Laboratório de Artes Visuais* (I-1)
- Beauvoir, Simon (1949). *El segundo sexo*. Madrid: Aguilar.
- Cuesta, Mati (2006). Genero perspektiba garapenerako kooperazioan. *Mugarik Gaberen berriak*, 4-5.
- Elfand, Arthur (2004) "Arte y Cognición: la integración de las artes visuales en el curriculum". Barcelona: Octaedro.
- Ezkurdia, Gurutze et al. (2003). Euskal testu liburugintza. *Hik Hasi*, 8-15.
- Hernández, Fernando (2007). *Espigador@s de la cultura visual. Otra narrativa para la educación de las artes visuales*. Barcelona: Octaedro.
- Hernández, Fernando (2010). *Educación y cultura visual*. Barcelona: Octaedro.
- Lledó, Guillermo (2009). *Hannah Hoch*. Madrid: Eneida.
- López, Marian (2009). *Educación, creación e igualdad*. Madrid: Eneida.
- Martínez, Noemí (2009). *Frida Kalho*. Madrid: Eneida.
- Terrón, M^aTeresa y Cobano-Delgado, Verónica (2008). El papel de la mujer en las ilustraciones de los libros de educación primaria. *Foro de educación N^o10*, 385-400.
- Vega, Ana (2007). *Mujer y educación. Una perspectiva de género*. Málaga: ALJIBE.
- Tomé, Amparo (2007). Las relaciones en la adolescencia. In: Vega, Ana. *Mujer y educación. Una perspectiva de género*. Málaga: ALJIBE.
- Blanco, Nieves (2007). Análisis de materiales curriculares. In: Vega, Ana. *Mujer y educación. Una perspectiva de género*. Málaga: ALJIBE.
- Subirats, Marina y Tomé Amparo (2007). *Balones fuera. Reconstruir los espacios desde la coeducación*. Barcelona: Octaedro.

Bestelakoak:

- Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la Igualdad Efectiva de mujeres
- Curriculum. Haur Hezkuntza. Nafarroako Gobernua. Hezkuntza Departamentua
1.edizioa, 1.inprimaldia (2007)
- *“Urtxintxa” irakasleentzako gidaliburua. 5 urte.* (2001): Elkar